

HET

HOEFBESLAG

ZONDER DWANG.

HET
HOEFBESLAG ZONDER DWANG.

EENE VERHANDELING OVER DE WIJZE, OM GEVOELIGE, KWAADAARDIGE EN GEHEEL BEDORVENE PAARDEN, WELKE TOT DUS VER ALLEEN DOOR AANWENDING VAN DWANGMIDDELEN KONDEN WORDEN BESLAGEN, BINNEN EEN UUR TIJDS ZOO VER TE BRENGEN, DAT ZIJ ZULKS GOEDWILLIG LATEN DOEN EN HUNNE WEERSPANNIGHEID VOOR ALTIJD AFLEGGEN;

VOLGENS

BEREDENEERDE GRONDBEGINSELEN, BERUSTENDE OP DE ZIELSHOEDANIGHEDEN DES PAARDS;

door

CONSTANTIN BALASSA,
Koninklijk-Keizerlijken Ritmeester;

MET BIJVOEGSELS VAN

den Koninklijk-Pruissischen eersten Luitenant der Cavallerie, enz.,
KLATTE;

UIT HET HOOGDUITSCH VERTAALD

door

J. W. A. HART,
Vee-arts der eerste klasse aan 's Rijks Vee-artsenijschool, te Utrecht;

met eene voorrede van

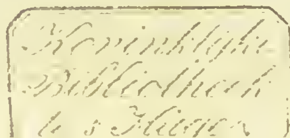
Dr. A. NUMAN,
Directeur en Hoogleeraar aan de gemelde School.

In *'s Gravenhage en te Amsterdam*,
Bij **DE GEBROEDERS VAN CLEEF.**

1830.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

VOORREDE.

Het boekje, dat hier onze Landgenooten, in de Nederduitsche taal, wordt aangeboden, is, wat den grondslag betreft, eene overzetting van het, in het Hoogduitsch geschreven, werkje van den Oostenrijkschen Ritmeester, den Heer Constantin Balassa, *getiteld:* Der Hufbeslag ohne Zwang, *uitgekomen te* Weenen, *in het jaar* 1828. *Hetzelve heeft niet alleen in Duitschland een vrij gunstig onthaal genoten, maar reeds spoedig is daarvan eene fransche vertaling verschenen, onder den titel:* Traité de la ferrure sans contrainte, Paris 1828.

Weldra hebben andere Schrijvers zich verledigd hetzelfde onderwerp te behandelen, en hunne aanmerkingen en toelichtingen omtrent de grondbeginselen en leerwijze van Balassa *bekend te maken. De voornaamste schriften, hiertoe behoorende, zijn:* Beleuchtungen und Bemerkungen über die von dem K. K. Oesterreichischen Rittmeister Constantin Balassa erfundene neue psy-

chologische Methode böse Pferden in einer stunde zum Hufbeslag ohne Zwang abzurichten, von KLATTE, Königlich-Preussischen Premier-Lieutenant der Kavallerie, *enz.* Berlin 1828, *en*: Der Hufbeslag ohne Zwang, nach einer vierzigjährigen vielzähligen Erfahrung, von CHRISTOPH DE BACH, Dresden 1829. *In beide werken vindt men het leerstelsel van eerstgemelden Schrijver, om de Paarden, op eene zachte en zielkundige, in plaats van op eene harde en werktuigelijke, wijze, namelijk door slaan en pijniging, voor het ondergaan des hoefbeslags te oefenen en geschikt te maken, in het algemeen, ten hoogste aangeprezen, en als de eenige, welke dient te worden opgevolgd, voorgesteld; hoewel men daarin omtrent de toepassing van sommige beginselen, en de aanwending van eenige handgrepen, welke bij het afrigten des Paards te pas komen, eenig verschil met de handelwijze van* BALASSA *aantreft.*

Het werk van DE BACH *is zeer uitvoerig, en daardoor, naar ons oordeel, min geschikt om tot een handboekje te verstrekken voor hen, die zich gewoonlijk met het oefenen (dresseren) der Paarden bezig houden, en daartoe een kort en bevattelijk onderrigt, volgens de bedoelde leerwijze, behoeven. Wij hebben nogtans geoordeeld van de toelichtingen en aanmerkingen van* KLATTE, *bij deze vertaling, gebruik te moeten maken, en hebben dezelve daarom als bijvoegsels opgenomen, en*

onder de §§ geplaatst, waartoe zij behooren. Dit is dan tevens de reden, dat wij besloten hebben, om het werkje onder de gemeenschappelijke namen van Balassa *en* Klatte *in het licht te doen verschijnen. Men zal zich hierdoor de handelwijze van beiden voegzaam te nutte kunnen maken.*

Ofschoon wij ons niet in allen opzigte of onvoorwaardelijk vereenigen met al de redeneringen der Schrijvers; welke uit de overeenkomst der ziels-hoedanigheden van het Paard met die van den mensch worden afgeleid, voor zoo ver daarop de regelen van oefening en bestier van het eerste gegrond worden, zoo kunnen wij evenwel het behandelings-stelsel op zich zelf niet anders dan ten hoogste doelmatig keuren, en ter opvolging aanbevelen. En het is op grond der nuttigheid, welke de voorgestelde wijze van behandeling der Paarden, zoo wel van de gene, die voor de burgerlijke bedrijven als voor de krijgsdienst bestemd worden, ook bij ons, kan hebben, dat wij gemeend hebben onze Landgenooten eene wezenlijke dienst te doen met hen daarmede bekend te maken.

Het zal trouwens niet kunnen worden ontkend, dat hier zoowel als elders verkeerde gewoonten met betrekking tot de oefening der Paarden bestaan. Het kan waar zijn, dat onze meeste inlandsche rassen, wegens derzelver aangeboren zach-

ten aard, van natuur meer handelbaar zijn dan vele vreemde rassen, en zeldzaam groote moeite vorderen, ten einde tot het aannemen van het hoefbeslag gebragt, of, in het algemeen, voor het gebruik getemd, en geschikt gemaakt te worden, het is niettemin zeker, dat, bijaldien bij dezelve halstarrigheid, koppigheid, schuwheid of andere karaktergebreken worden aangetroffen, doorgaans, in plaats van zachte verbeterings-middelen, gegrond op een leerzaam onderrigt, naar den aard van de verstands-vermogens des diers, ruwe kastijdingen worden gebezigd. Wij zijn het inmiddels met onze Schrijvers volkomen eens, dat ver de meeste ongeschiktheden van zoodanige Paarden meer uit domheid, onbedrevenheid, en gebrek van ondervinding, voortvloeijen, dan uit kwaadwilligheid, en dat zulke gebreken daarom ook vooral door eene gepaste verstands-oefening, en door overtuiging, als het ware, dienen te worden verbeterd; terwijl dezelve, door eene harde, en, zoo als veeltijds geschiedt, met onverstand aangewende, werktuigelijke, bestraffing, niet zelden meer en meer inwortelen, en verergeren, waardoor dusdanige Paarden eindelijk ten eenemale bedorven en onbruikbaar worden. Zeldzaam zal men ondervinden, dat een Paard eenige kwade gewoonte door kastijding van slaan of pijniging zoo zeer leert afleggen, dat het daarvan in den grond, zoo als men zegt, genezen wordt. Men zal het wel som-

wijlen, door bedreiging en vrees voor het weder ondergaan van dezelfde straf, eenigermate in ontzag kunnen houden; hierdoor heeft het evenwel deszelfs kwade geaardheid niet verloren. Bij de geringste verslapping der dwang- of bestier-middelen, zelfs bij de enkele verwisseling des berijders, die met deze, tot dus ver aangewende, middelen niet bekend is, zullen de oude gewoonten dadelijk wederom de overhand nemen, en niet zelden met verdubbelde kracht zich op nieuw openbaren. Beter zal men hierin slagen, wanneer men het Paard, door eenen vriendelijken omgang, en belooningen, van zijne tevredenheid overtuigt, als het datgeen doet, wat van hetzelve verlangd wordt. Het zal, om deze belooning te genieten, zich onze genegenheid ten nutte leeren maken, en allengs de kwade hebbelijkheden, niet zoo zeer om onzent wille, maar uit het bezef van eigen voordeel, afleggen en dezelve eindelijk vergeten.

Ik mag met te meerderen grond de behandeling, volgens deze beginselen, aanprijzen, daar wij, aan de Vee-artsenijschool, daarvan reeds de meest volkomene uitwerking hebben ondervonden; bij eenige halstarrige Paarden, die, tot dus ver, niet tot het aannemen van het beslag hebbende kunnen worden gebragt, door den Heer Vee-arts HART, *na slechts weinige oefeningen, hetzelve gemakkelijk ondergingen. De Heer* B. VAN MERLEN, *Eerste Luitenant bij het 10de Regiment*

Lanciers, *deelt mij mede*, *dat hij dezelfde handelwijze*, *sedert eenigen tijd*, *met het beste gevolg*, *heeft beproefd bij eenige kwaadaardige Paarden zijner Compagnie. Eene Merrie onder anderen*, *welke*, *door eene verkeerde behandeling*, *zoodanig was bedorven*, *dat dezelve niet alleen op geenerhande wijze meer beslagen*, *maar zelfs niet meer gevoederd*, *veel min gezadeld*, *kon worden*, *werd*, *in den tijd van veertien dagen*, *geheel verbeterd*, *zoodat zij zich thans niet alleen*, *met het grootste gemak*, *uit de hand laat beslaan*, *maar in allen opzigte handelbaar*, *en voor de dienst volkomen wederom geschikt is geworden. Bij het beslaan der Paarden dezer Compagnie*, *wordt*, *volgens de verzekering van den Heer* van Merlen, *de handelwijze* van Balassa *meer en meer aangewend. Wenschelijk zou het voorzeker zijn*, *indien dit voorbeeld algemeen bij de Cavallerie werd nagevolgd.*

De Heer Klatte *laat*, *in zijne toelichtingen omtrent de oefenings-wijze van* Balassa, *nog eenige algemeene aanmerkingen*, *zoo ten aanzien van het nadeel der enkel werktuigelijke behandeling*, *als van het voordeel der zielkundige oefening vooraf gaan. Wij meenen ook deze toelichtingen hoofdzakelijk*, *als tot het onderwerp*, *dat in dit werkje behandeld wordt*, *onmiddelijk behoorende*, *en ter bewaring van de volledigheid van zijn geschrift*, *hier te moeten overnemen.*

„*De opvoeding en de eerste indrukken, welke het Paard, bij den omgang met menschen, in deszelfs jeugd, ontvangt, vormen zijn karakter. Vrees voor den mensch is hetzelve aangeboren; deze kan alleen door eene zachte, vriendelijke, behandeling, doch niet door straf verminderd worden, en bijaldien het dier 's menschen opperheerschappij door dwang moet aannemen, zoo zal het nogtans pogen zich, bij de eerste gelegenheid, die het vindt, daaraan wederom te onttrekken.*"

„*De omgang en indrukken, waardoor op het Paard, zoo bij de behandeling in den stal als bij de oefening van het berijden, doorgaans wordt gewerkt, zijn niet geschikt, om vertrouwen, vriendschap, verkleefdheid, en gehoorzaamheid te verwekken.*"

„*Ten allen tijde evenwel hebben de menschen iedere ongehoorzaamheid en elke verkeerde gewoonte dezes diers voor tegenstrevigheid en boosheid verklaard, en ter verbetering tot dwangmiddelen de toevlugt genomen, waartoe inzonderheid de pijnigende beslags- en ophijsch-werktuigen, de opzet-teugels, en de, van ouds bekende, spaansche ruiters behooren, gebezigd door de handen van ruwe menschen.*"

„*De ondervinding leert, dat het Paard, na elke aanwending van zoodanige dwangmiddelen, nog vreesachtiger, schrikachtiger, en twijfelmoediger wordt, zoodat reeds het gebouw, het-*

welk naar een' noodstal gelijkt; de witte vóórwerpen, die eenige gelijkheid bezitten met den beslags-wand, ja zelfs het schoots-vel, hetzelve vrees aanjagen, en beangst maken; even als de krankzinnige mensch, die bekend is geworden met de onaangenaame gewaarwording van het dwang-jak, steeds, op het eerste gezigt van hetzelve, door schrik wordt bevangen."

,, Hoe algemeen ook de aanwending van dwangmiddelen zij, zoo zijn er toch, ten allen tijde, verstandige en ervarene mannen geweest, welke, bij de oefening van het Paard, aan eene zachte behandeling, gegrond op vriendelijkheid, en om zich daardoor het vertrouwen des diers te verwerven, de voorkeur hebben gegeven, en die ook van deze behandeling de beste uitwerking hebben ondervonden."

,, Deze wijze van behandeling was evenwel meest het gevolg der natuurlijke goedaardigheid jegens de dieren, welke zeer vele menschen eigen is, zonder dat dezelve door opzettelijk nadenken werd voortgebragt. Slechts weinige menschen hebben in het groote boek der natuur gelezen, en daar uit de zielkundige behandeling der dieren ontleend."

,, Uit de wijze, waarop de menschen zich onderling met geweld behandelen, is ook de geweldige behandeling der dieren voortgevloeid. Waarom toch zou men zwarigheid maken zich

zoo tegen de dieren te gedragen, daar de ruwe mensch zelden anders met zijnen mede-broeder omgaat."

„ De Schrijver van dit werkje, (Balassa,) *het voetspoor der oude verstandige berijders volgende, werd reeds vroegtijdig op den verstandelijken aanleg des Paards opmerkzaam; hij heeft zich deze vatbaarheid, bij al zijne oefeningsplannen, ten nutte gemaakt, en dezelve gevestigd op den grondregel der vriendelijke en zachte behandeling. Hij veroorlooft hierbij alleen dan bestraffing, wanneer er herhaalde nalatigheid of wezenlijke weêrspannigheid plaats vindt, welke hij nogtans weet te onderscheiden van onbedrevenheid of onbekendheid des diers met hetgeen van hetzelve verlangd wordt."*

„ Zijne eerste toenadering tot het dier bestaat dus in eene vriendelijke, welwillende, en liefkozende, houding, waarbij weinig van hetzelve wordt gevorderd. Zijn onderrigt is duidelijk, en wordt door de werking der stem ondersteund. — De uitwerkingen dezer behandeling waren steeds verwonderlijk en gelukkig. Het verschilt voorzeker veel het Paard alleen vertrouwelijk en tam te maken, waartoe het slechts zijn ligchaam behoeft te leenen, dan het tot ziels-verrigtingen geschikt te maken, waartoe eene zeer duidelijke gebaren-taal, en het verstaan van dezelve, be-

nevens goedwilligheid en gehoorzaamheid, worden gevorderd."

,, De groote kunst, om de Paarden, op eene zielkundige wijze, te oefenen, bestaat daarin, dat men zich voor het dier verstaanbaar weet te maken, en tot zijne voorstellingen en denkbeelden kan afdalen, om de strengste regtvaardigheid in het beloonen en bestraffen toe te passen, hetwelk aan geene ongestadige luimen behoort onderworpen te zijn."

,, Hij, die niet bedaard en wel bezonnen is, en den aangeboren geest zijner heerschzucht niet tegen een' gepasten zin des onderrigts heeft verwisseld; die geene behoorlijke zielkundige grondregels kent, zal wel kunnen rijden, maar hij behoort zich nimmer met de oefening of het onderwijs des Paards te bemoeijen."

,, Het zal wel onnoodig zijn te herinneren, dat van ieder Krijgs-Ruiter (Cavallerist) *of stalknecht gevorderd wordt, dat hij het Paard, door eene zachtaardige behandeling, tam op stal* (stallfrom) *wete te maken, en hetzelve er toe brenge, om zich den voet goedwillig te laten opbeuren. Duizende Paarden, zelfs de zoodanige, die uit wilde stoeterijen afkomstig zijn, worden, zonder eene bijzondere leerwijze, alleen door toespraak en het geven van eenig voeder, daartoe geoefend. Blijft het jonge Paard daarbij kwaadaardig, zoo is de*

schuld niet aan het dier, maar aan den oppasser te wijten, die zich met hetzelve te weinig, òf op eene ongeschikte, ruwe, wijze, bemoeide. Waren ér genoegzame vriendelijke oppassers van Paarden, men zou géene bijzondere oefening voor het beslaan (Beslag-dressur) *noodig hebben. Uit dien hoofde, behoort het de eerste zorg te zijn van den Officier, aan wien jonge dienst-Paarden* (remonten) *worden toegedeeld, dat dezelve tam in den stal en voor het beslag geschikt worden gemaakt, en om hen te gewennen zich aan het gebied van den mensch te onderwerpen."*

„ *Vermits, door de ongeschiktheid der eerste behandeling in den stal, vele Paarden worden bedorven, is men op de gedachte gekomèn, om de bedorvenheid der zoodanigen, door eigene behandelingswijzen, te verbeteren. Er traden nu vele lieden van alle standen op met nieuwe uitvindingen en handgrepen, door welke zij, binnen zeer korten tijd, namelijk wel te verstaan, door dwangmiddelen, het Paard voor het hoefbeslag wilden temmen. Al deze middelen hadden, ten einde dezelve voor de menschen aantrekkelijk te maken, iets geheimzinnigs, en werden doorgaans op plaatsen met geslotene deuren in het werk gesteld, van waar eindelijk de ongelukkige dieren wel bedwongen en met zweet bedekt, doch geenszins tam gemaakt, onder een slingerenden gang, te voorschijn kwamen".*

„ Verbeterings-trensen en opzet-teugels van allerlei aard werden, als om strijd, gebruikt, ook het voortgezette terug laten treden tot tuimelens toe werd, langen tijd, gehouden voor een beproefd middel, om het Paard voor het hoefbeslag geschikt te maken. De voornaamste hulpmiddelen bestonden dus in martelingen, om het even, door welke werktuigen, of op welke wijzen, deze werden uitgevoerd."

„ Alle indrukken werden derhalve, tot dus ver, verwekt, door de uitoefening van geweld op het ligchaam, en eerst hier door op de zintuigelijke gewaarwording en het verstand des diers."

„ Elke geweldadigheid intusschen, op het dier uitgeoefend, zet hetzelve aan tot tegenstreven, en, indien het zich al voor een oogenblik onderwerpt, zoo zal, daar het dier zulks niet zoo ligt vergeet, deze, door dwangmiddelen voortgebragte, gehoorzaamheid, zelden duurzaam zijn, maar de eigene neigingen of de onwil zullen wederom ontwaken, zoodra zich daartoe eene geschikte gelegenheid aanbiedt."

„ Volgens de, tot nu toe plaats gehad hebbende, oefenings-stelsels, moest het Paard, door onaangename indrukken geleid, en door deze de ziel tot gehoorzaamheid aan den mensch onderworpen worden. Het is dus eene, door uitwendig geweld voortgebragte, gehoorzaamheid, welke niet à priori *uit de ziel des diers voortvloeit, maar slechts*

à posteriori *de uitwerking is der uitwendige dwangmiddelen."*

„Alleen bij zoodanige oefenings-wijzen, waarbij men de middelen zoo na bij de hand en onmiddelijk in zijne magt heeft, is het mogelijk den tijd te bepalen, wanneer de kortstondige gehoorzaamheid zal volgen. Bij eene zielkundige behandeling integendeel moet het booze, angstvallige, vreesachtige, dier eerst tot bedaardheid gebragt, en zachtmoedig gemaakt, vervolgens, door duidelijke, vriendelijke, teekenen in al dat geen onderrigt worden, wat de mensch van hetzelve verlangt gedaan te hebben; de belangstelling des diers voor de zaak, welke het verrigt, moet opgewekt, en eindelijk, door eene voortgezette oefening, deze wijze van gehoorzaamheid bevestigd worden. Zal dit oogmerk nu, in den korten tijd van 5 tot 60 minuten, kunnen worden bereikt? Ik heb de gelegenheid gehad, zoo als reeds gezegd is, meerdere oefeningen, volgens deze leerwijze, bij te wonen. Ik heb gezien, dat het, wegens deszelfs kwaadaardigheid zoo beruchte, Kurassiers-Paard, Adam, in zeven lessen, zoo ver gebragt werd, dat het de voorbeenen liet opligten; doch ik heb ook een zeer gevoelig Ras-Paard, zes weken lang, naar dezelfde wijze zien behandelen, hetwelk, gedurende dezen tijd, slechts zoo ver kon worden gebragt, dat het de voorvoeten wilde opgeven.

Een bewijs derhalve, dat niet alle Paarden aan elkander gelijk zijn, en dat er, bij de grootste bekwaamheid van den leermeester, gevallen kunnen bestaan, die tegen verwachting uitvallen, en welke, vermits niet alle Paarden even veel bevattings-vermogen bezitten, of even leerzaam zijn, eene nieuwe wijze van onderrigt noodzakelijk maken."

„*De behandeling of oefening in den stal* (Stalldressur) *bevat in zich de temming des Paards in den geheelen zin des woords, en is eigenlijk te beschouwen als de voorbereiding tot elke verdere oefening en behandeling. Dezelve behoort dus alle andere onderrigt niet, zoo als dikwijls geschiedt, te volgen, maar vooraf te gaan; zij mag te regt het* A. B. C. *genoemd worden, waardoor het dier leert met den mensch om te gaan. Want het Paard, dat de stal-oefening is doorgeloopen, en alzoo reeds stal-vroom is geworden, is beter dan andere voor verdere oefeningen geschikt, daar de wil van den mensch een' beteren toegang tot deszelfs bevattings-vermogen erlangt.*"

„*Deze eerste temming bestaat in het verwerven van vertrouwen, en kan, in zekeren zin, beschouwd worden als de brug, waarover de mensch tot de ziel des diers nadert, om hetzelve zijnen wil te doen kennen, en denzelven ingang te verschaffen, als zijnde het middel om hetzelve te bestieren.*"

„ *Geenszins kan men veronderstellen, dat het dier tot het bevattings-vermogen van den mensch moet worden opgevoerd; in tegendeel deze moet tot het dieren-verstand afdalen. Wij moeten niet aannemen, dat wij ons, door onze zeer arme bedreigende gebaren-spraak, geheel voor het dier verstaanbaar kunnen maken, en hetzelve alleen, door de bestraffing na te laten, op eene voldoende wijze, beloonen, om deszelfs belangstelling tot gehoorzaamheid op te wekken. Een voorbeeld moge strekken, om dit nader op te helderen.*"

„ *Het Paard b. v. heeft eens, bij het loopen door eene deur, zich daar tegen gestoten, ja welligt gewond. Het zal, van dezen tijd af aan, vrees voor alle deuren toonen, en vermijden dezelve door te gaan. Het verkeert nogtans niet in het denkbeeld, dat het zelf zich, door onopmerkzaamheid, ongeschiktheid of overijling, dezen stoot heeft toegebragt; maar het heeft de voorstelling, dat de deur het heeft gestoten, waarom het zal trachten alle deuren te vermijden, tot dat het, door onderrigt, van deszelfs dwaling overtuigd is geworden. Hetzelve nu deze overtuiging deelachtig te doen worden, en het Paard daardoor te verbeteren, hierin is de hoofdzaak der zielkundige oefening gelegen.*"

„ *Dan, op dwaling of misverstand volgt gewoonlijk geene verstandige en zachte teregtwijzing,*

maar bestraffing en dwang. Deze wekt op tot tegenweer, en er ontstaat een kamp-strijd, welke met het opgeven van de eene of andere zijde eindigt. Dwang heeft intusschen, vooral indien dezelve op een onregtmatig besluit gegrond is, één meer of minder onaangenamen, ja zelfs schadelijken, invloed op het ligchaam des diers."

„ Is inmiddels onze gebaren-spraak zeer arm en niet van dien aard, dat zij vertrouwen kan verwekken, dezelve verbindt tevens het moeijelijke aan zich, dat zij afhangt van het eigen gevoel en verstand van twee wezens, terwijl dezelve voorts onzeker is, omdat hare uitwerking verschilt naar den trap der kracht, waarmede zij wordt uitgeoefend, en der gewaarwording, welke zij verwekt."

Er is een tijd geweest, en dezelve is nog niet lang voorbij, dat de zweep, sporen, en het beleedigen van den mond, de eenige teeken- of gebaren-spraak waren, waardoor de mensch zijnen wil aan het Paard deed kennen. Men hield den Ruiter voor lafhartig, die, bij zijne oefeningen, deze middelen niet in volle mate aanwendde. Men dreef den spot met hem, die volgens zielkundige grondregels, en de hulpmiddelen, welke deze aanbieden, het Paard behandelde. Men putte zich uit in de uitvinding, om aan de sporen en andere pijnigings-middelen nieuwe gedaante te geven, met oogmerk, om dezelve

regt gevoelig te doen werken, daar men oordeelde, dat de onvolkomene uitwerking, welke van deze hulpmiddelen doorgaans werd ondervonden, meer moest worden toegeschreven aan derzelver zwakken indruk, dan aan hunne weinige geschiktheid en onvolkomenheid. Ja, wat nog meer is, deze verkeerde handelwijze, waardoor zoo vele Paarden bedorven zijn, werd bovendien dikwijls door de openbare leerscholen, volgens den geest, welke hierin heerschte, tot nadeel van den Staat, in de Cavallerie-dienst overgebragt, zonder dat men er ooit aan dacht, dat het Paard toch ook, ofschoon het slechts met een dieren-verstand begaafd is, bij de oefening, op eene zielkundige behandeling billijke aanspraak mag maken."

„Bij de menigvuldige verrigtingen, welke van het Paard worden gevorderd, het gebrekkige der hulpmiddelen, om op de ziel der dieren te werken; en de zeer dikwijls verkeerdelijk opgevatte bedoelingen des Paards, die steeds aan meer en meer versterkte bestraffingen worden onderworpen, zou het dier onder zoodanige oefening voorzeker moeten bezwijken, indien de Natuur het Paard niet in staat had gesteld, om de zwaarste mishandeling te verduren."

Hoe gelukkig zou dit edele dier-geslacht zijn, en hoe veel zou ook de mensch er, voor zijn belang, niet bij winnen, indien, in plaats van enkel werktuigelijke dwang-middelen, men tevens

meer algemeen eene behoorlijke zielkundige behandeling aanwendde, om het Paard geschikt te maken voor de dienst, waartoe het ons, door de Natuur, met het weldadigste oogmerk, als een onmisbaar huisdier, voor de noodzakelijkste verrigtingen des maatschappelijken levens, is geschonken!

Wij wenschen, dat de regelen, in dit geschrift voorgedragen, aan de bevordering van het bedoelde oogmerk, ook onder onze landgenooten, dienstbaar zullen zijn.

A. NUMAN.

UTRECHT,
den 15 *April* 1830.

VOORREDE

VAN DEN

SCHRIJVER.

Het was, sedert vele jaren, de geliefkoosde bezigheid des Schrijvers, om de natuur van het Paard waar te nemen, en zoo veel mogelijk te doorgronden.

Bij de opmerkingen, welke hij hieromtrent maakte, werd hij weldra overtuigd, dat er ten aanzien der behandeling van dit edel dier vele verkeerdheden plaats hebben.

Nadat hij over de oorzaken dezer verkeerde handelwijzen rijpelijk had nagedacht, bevond hij, dat het heerschzuchtig karakter der menschen hen doet wanen, dat de dieren zich aan onze heerschappij, volgens eene natuur-wet, onvoorwaardelijk moeten onderwerpen, en zich naar onzen wil voegen, om het even, op welke ondoelmatige wijze men daarin ook te werk ga.

Zoodanige veronderstelling strijdt nogtans

tegen de wet der natuur, en men loopt gevaar geheel tegenovergestelde uitwerkingen daarvan bij de dieren te ondervinden. Deze toch vorderen, even als de menschen, eene eigene wijze van behandeling, welke met derzelver natuur overeenkomt, en het is zeker, dat bij de eersten zoowel als bij de laatsten, de grondregel geldt: dat aan zachtheid gehoor gegeven, aan hardheid weêrstand wordt geboden, en dat eene behoorlijke gestrengheid het meest geschikt is, om te doen gehoorzamen.

Hiervan overtuigd, vestigde de schrijver op deze onveranderlijke waarheden zijn stelsel omtrent de behandeling en verbetering van weêrspannige en halstarrige Paarden, en hij kan, zonder grootspraak, verzekeren hierin volkomen te zijn geslaagd.

Hij heeft over dit onderwerp veel gelezen, maar nergens toereikende ophelderingen gevonden. Hij heeft proeven van verschillenden aard in het werk gesteld, dezelve herhaald en verbeterd, en is op deze wijze nader tot zijn doel gekomen, totdat hij eindelijk het genoegen had te ondervinden van den regten weg te zijn ingeslagen.

Zijne handelwijze weldra tot bepaalde en vaste regelen gebragt zijnde, werd dezelve door hem, gedurende eenige jaren, onafgebroken en met het beste gevolg aangewend, tot voldoening van zijne opperhoofden en van allen, die zijne behandeling aanschouwden.

De hooge raad van het krijgs-wezen had van zijnen gelukkigen arbeid in dit vak kennis verkregen, waarna hij de eer had onder het oog van Hunne Keizerlijke en Koninklijke Hoogheden, den *Aarts-Hertog Kroonprins*, den *Aarts-Hertog Lodewijk*, Zijne doorluchtige Hoogheid *den Hertog van Reichstadt*, en meerdere hooge staats-personen, met het meest voldoende gevolg, proeven te doen, hun de grondbeginselen zijner handelwijze te verklaren, welke hij, voor eene opzettelijk daartoe aangestelde Commissie, vervolgens in het werk heeft moeten stellen.

Het gunstige berigt der Commissie hierover aan Zijne Majesteit den Keizer gedaan had ten gevolge, dat de Schrijver van eersten Luitenant tot Ritmeester, vóór zijne beurt van opvolging volgens ouderdom van dienst, werd benoemd, onder verleening eener geldelijke toelage, voor zijn geheele leven: zijnde hem tevens vergund, om deze verworvene goedkeuring, ten bewijze van de deugdzaamheid zijner handelwijze, openlijk bekend te maken.

Geenszins aanspraak makende op netheid van stijl, verzoekt de schrijver de toegevendheid zijner lezers, indien er somwijlen iets aan denzelven moge ontbreken, of herhalingen in het werkje worden aangetroffen. Hij heeft alleen getracht alles, zoo veel mogelijk, duidelijk en verstaanbaar voor te dragen.

Indien hij dit oogmerk bereikt heeft, dan mag

hij zich ook van de nuttigheid van dit werkje overtuigd houden. Hij verwacht geenszins, dat het alle tegenspraak ontgaan kan, en zal gaarne trachten al het gebrekkige te verbeteren, hetwelk hem, door eene verstandige en onpartijdige beoordeeling, zal worden aangewezen.

EERSTE AFDEELING.

Voorloopige aanmerkingen over het nadeel der verkeerde behandeling van de Paarden, bij het beslaan.

§ 1.

Ten allen tijde zijn er levendige en weêrspannige Paarden geweest, welke zich aan het beslaan niet goedwillig wilden onderwerpen, en alleen door dwangmiddelen daartoe moesten worden gebragt, waardoor zij eindelijk zeer dikwijls grootendeels of geheel bedorven werden. In lateren tijd, heeft men wel verscheidene nood- werk-tuigen, en toestellen tot ophijschen uitgedacht, om zoodanige weêrspannige Paarden te beslaan. Maar daardoor werd inderdaad niéts gewonnen, aangezien bij het eerstvolgende beslag wederom deze dwangmiddelen moesten worden aangewend, en op deze wijze werd de halstarrigheid van het dier langzamerhand verergerd.

§ 2.

De wreede handelwijzen, welke men in het werk stelde, hadden dikwijls ongelukkige beleedigingen voor menschen en de Paarden zelve ten gevolge, en de laatste werden daardoor niet zelden

onbruikbaar, zoo als zulks veeltijds bij het aanwenden der ophaal-toestellen plaats vindt. Even zoo nadeelig in de gevolgen, voor het karakter der Paarden, is het gebruik van verschillende andere soorten van beslags- werktuigen.

§ 3.

De ondervinding leert, dat de natuurlijke vreesachtigheid des Paards, door eene herhaalde, wreede, behandeling, bij het beslaan, toeneemt, zoodat het eindelijk alle vertrouwen op den mensch verliest, zich derhalve, bij soortgelijke en andere gelegenheden, tegen denzelven verzet, en eindelijk in de dienst ontrouw, of geheel onbruikbaar wordt.

§ 4.

Het is zeer waarschijnlijk, dat reeds anderen beproefd hebben, middelen in het werk te stellen, gegrond op de kennis van de natuur des Paards, om halstarrige en prikkelbare Paarden, door eene zachte behandeling, te verbeteren, en tot het goedwillig aannemen des hoefbeslags te brengen. Dan deze proefnemingen schijnen met geene genoegzame voorzigtigheid, noch aanhoudend, voortgezet te zijn geworden; vermits men tot dus ver nog geene vruchten van dezelve in het algemeen gezien heeft. De schrijver is intusschen,

door zijne veeljarige oplettenheid en oefening, overtuigd geworden, dat alle booze, weêrspannige, prikkelbare, en volstrekt bedorvene Paarden, met uitzondering van geheel wilde of die volkomen menschen-schuw, of aan den razenden kolder onderhevig zijn, door eene gepaste, zachte, behandeling, binnen 5 tot 30, ten hoogste 60 minuten, niet alleen zonder dwang-middelen beslagen, maar ook van alle gebreken geheel en altijd hersteld kunnen worden, zoodat alle soorten van dwang voor dezelve vervolgens kunnen worden ontbeerd. Ware zoodanig eene handelwijze vroeger in gebruik geweest, zoo laat zich daaruit gemakkelijk afleiden, dat vele Cavalerie-Paarden langer voor de dienst geschikt zouden zijn gebleven, vele eigenaren hunne werk- en weelde-Paarden langer zouden hebben behouden, en zeer vele soldaten, hoefsmeden en helpers, bij het beslaan, niet beleedigd zouden zijn geworden.

§ 5.

Met regt wordt in de beste Landhuishoudkundige en Vee-artsenijkundige werken over de paarden-fokkerij gezegd; dat er geene Paarden bestaan, die van natuur kwaadaardig zijn.

Indien zij kwaadaardig worden, dan ligt de oorzaak alleen daarin, dat wij ons te weinig, en niet op eene geschikte wijze, met het Paard be-

moeijen, ten einde deszelfs natuur grondig te leeren kennen, aangezien wij ons liever van de zweep en sporen bedienen, om onzen wil aan het edele dier te doen kennen, dan van eene geschikte, zachte, behandeling, door de stem en gebaren. Met één woord, wij verstaan het niet ons voor het Paard verstaanbaar te maken. Het is inderdaad te verwonderen, dat de Paarden in het algemeen niet hardnekkiger zijn, noch zich aan derzelver slavernij, bij het bewustzijn hunner krachten, meer pogen te onttrekken, indien men bedenkt, hoe wreed, hard, en gruwzaam deze edele dieren behandeld, hoe dikwijls zij, niet zelden zonder eenige reden, geslagen en mishandeld worden, hoe zeldzaam daarentegen men dezelve prijst, en met liefkozing aanspreekt en nog minder beloont. En toch hebben opmerkzame waarnemers opgemerkt, dat het Paard, even als de Olifant en de Hond, eene aandoening der zenuwen bezit, welke men eergevoel mag noemen, waardoor het voor lof en berisping zeer vatbaar is.

§ 6.

De ondervinding heeft bewezen, dat de gene, dien het oefenen (dresseren) van een jong, onbedorven, Paard niet gelukte, gewoonlijk niet bekwaam was, om hetzelve behoorlijk te beoordeelen, of te behandelen. Hij wist namelijk niet te beoordeelen, of het Paard tot het gebruik, waartoe het werd be-

stemd, van natuur geschikt was, of hij nam de krachten en den ouderdom van hetzelve niet genoeg in aanmerking, of eindelijk hij had geen verstand, om met paarden om te gaan. Weêrspannigheid was hiervan het gevolg; hierop volgden onwilligheid en tegenstreving in de behandeling; de halstarrigheid van het dier nam toe, en, in plaats van elkanderen wederzijds te verstaan, geraakten nu Ros en Ruiter in openbare vijandschap en strijd, waarin de laatste zelden overwinnaar bleef, terwijl het Paard voor de dienst, waartoe men het had bestemd, niet behoorlijk geschikt bleef, of geheel onbruikbaar gemaakt werd.

§ 7.

Ik heb, door de ondervinding, de volkomene overtuiging verkregen, dat er geene van natuur kwade Paarden zijn, maar dat zij kwaad worden, wanneer dezelve in ongeschikte en slechte handen vallen, hetgeen ongelukkig zeer dikwijls het geval is. Doorgaans worden Remonte- en andere Paarden aan zoodanige lieden overgegeven, om te worden geoefend, die zelve eerst daartoe behoorden onderwezen te worden, wien het geheel aan kennis en geschiktheid ontbreekt, om behoorlijk met Paarden om te gaan, en hun dat geen duidelijk en verstaanbaar te maken, wat men van dezelve verlangt.

§ 8.

Het ligt geheel in den aard van alle onderwijs opgesloten, dat de meer verstandige, die anderen onderrigten zal, zich altijd voor dezelve duidelijk en verstaanbaar moet weten te maken, en hoe veel te meer wordt dit niet bij een redeloos dier gevorderd. Indien de leermeester zelf weinig weet, of de gaaf niet bezit, om zich voor zijne leerlingen duidelijk en verstaanbaar te maken, dan zal het oogmerk van het onderrigt en deszelfs nuttigheid verijdeld worden, en, door eene harde behandeling der leerlingen, vooral ontijdig aangewend, zullen de gebreken steeds verergeren. Hetzelfde geldt ten opzigte van Paarden, die door onkundige en ongeschikte personen, welke met deze edele dieren niet weten om te gaan, geoefend zullen worden, en door slaan, en andere wreede mishandelingen, bedorven worden.

§ 9.

Ik spreek uit ondervinding, daar ik niet alleen, gedurende eene lange reeks van jaren, deze misbruiken bij de gewone behandeling en oefening der Paarden heb waargenomen, maar ook door het langdurig bestuderen van hunne natuur, en een' aanhoudenden omgang met dezelve, volkomen overtuigd ben geworden, dat

Paarden, welke reeds, tien tot vijftien jaren, door eene slechte behandeling, bedorven waren, binnen een' zeer korten tijd, door de aanwending mijner grondbeginselen, volkomen verbeterd kunnen worden.

§ 10.

Dat ik mij hiertoe bijna nimmer van een eenig dwangmiddel bediende, mag men, op grond van het geen reeds gezegd is, aannemen, gelijk verder zal worden aangetoond, dat ik mij steeds van het Paard, door middel der stem, oogen en bewegingen, volkomen heb kunnen doen gehoorzamen, en op deze wijze altijd in mijn oogmerk ben geslaagd.

§ 11.

De opmerkzame waarnemer kan zich dagelijks overtuigen, hoe ondoelmatig en nadeelig de gewone behandeling zij, welke bij het beslaan der Paarden wordt aangewend. Het vreesachtige, prikkelbare, luije, kwade, en vurige Paard, wordt, zonder op het onderscheiden karakter acht te geven, gewoonlijk, op eene en dezelfde, doorgaans onzachte, wijze, in den noodstal, in welken hetzelve waarschijnlijk reeds meermalen gefolterd werd, gebragt, en in den zelven achteloos aan het halstertouw vast gebonden. —

Of voorts het dier op een' effen' bodem, en op de vier voeten gelijk staat of niet, hierover bekreunen zich de gemeene soldaten, of de paarden-knechten, noch de hoefsmid of zijne helpers, weinig of in het geheel niet. De eersten grijpen met overhaasting naar den voet, zonder de minste kennis, hoe zij zich naast het Paard moeten plaatsen, nog minder hoe zij den voet moeten opbeuren, en het allerminst, hoe zij zich bij het beslaan zelf moeten gedragen. – Het is hun om het even, of zij den voet bij het sprong-gewricht, of een ander deel aanvatten, of zij denzelven zijdwaarts of achteruit trekken, of zij denzelven drukken of niet, of zij den voet te hoog of te laag ophouden. Wordt de opgeligte voet te lang, zoo als gewoonlijk plaats heeft, in deze rigting gehouden, en ondervindt het Paard daardoor kramp in dit deel, dan verzet het zich natuurlijk op eene ongewone wijze. – De hierdoor vertoornde knecht en hoefsmid zijn doorgaans, bij zoodanige pogingen des diers, weinig tot geduld geneigd, en, uit gebrek aan kennis, tot eene verstandige behandeling van hetzelve ongeschikt; zij maken door derzelver, veelal ruwe, behandeling, het Paard slechts wantrouwend en halstarrig. Hier is men niet ver van den eersten trap van pijniging te moeten bezigen, bijv. het aanvatten der ooren, en verschillende wijzen van prangen. Weldra zal men echter tot het nedertrekken, ophijschen, en

tot de verschillende gebruikelijke beslags-werktuigen, om het Paard, op eene meer vernuftige wijze in bedwang te houden, zijne toevlugt moeten nemen. De natuurlijke geaardheid van het Paard lijdt echter, door zoodanige behandeling, meer of minder, en doorgaans wordt het vroegtijdig voor de dienst ongeschikt. Het krijgs-Paard wordt spoedig afgekeurd; de kosten van aankoop en voedsel, de moeite van afrigten zijn verloren; het Paard van bijzondere eigenaren, hetwelk in alle andere opzigten niet zelden zeer bruikbaar was, wordt, wegens deze kwade eigenschap, dikwijls met groot verlies, weg gedaan.

§ 12.

Het zal naauwelijks noodig zijn het nadeel aan te wijzen, hetwelk voor de dienst der Ruiterij in het veld ontstaat, wanneer er bij deze wapendienst zich vele Paarden bevinden, die zich niet goedwillig laten beslaan. — Verliest zoodanig Paard een hoefijzer op marsch, alwaar men noch tijd noch gelegenheid heeft, om het met dwangmiddelen te behandelen, dan moet het den geheelen dag door, veelal op harde straat- en oneffene wegen, verder loopen; het slijt als dan den hoef geheel af, en wordt kreupel. Verkrijgt het daardoor een gebrek aan den voet, zoo kan het niet meer beslagen, noch verder mede genomen worden,

maar het moet onderweg achter worden gelaten. Naarmate men den vijand nadert, en de marschen met meer kracht en aanhoudender worden voortgezet, nemen noodwendig de oplettendheid op de Paarden en de zorg voor derzelver oppassing af, doch, van dag tot dag, neemt het getal der afgematte en kreupele Paarden, wegens verzuim van het beslag, evenredig toe. Daar er aan inrigtingen, waarbij de, tot hiertoe gebruikelijke dwangmiddelen gevorderd worden, in het leger, en in het algemeen op den weg voor den vijand niet te denken valt, zoo moeten zoodanige kwaadwillige Paarden, door vele lieden, met geweld bedwongen, en zeer dikwijls, met dunne touwen van de voeder-zakken, gebonden worden. Het laatste heeft bijna altijd ten gevolge, dat de kroon gewond of geheel wordt doorgeschuurd, hetwelk veroorzaakt, dat het Paard een tijdlang kreupel en onbruikbaar wordt.

Tegen den tijd, dat zoodanig Paard genezen is, vordert het reeds wederom, dat het op nieuw worde beslagen, terwijl, bij de aanwending van dezelfde geweldige dwangmiddelen, de vorige nadeelige uitwerkingen wederom worden voortgebragt. Op deze wijze gebeurt het, dat vele Paarden, bijna gedurende den geheelen veldtogt, onbruikbaar blijven, zooals ieder Ruiter, die gediend heeft, volgens eigene ondervinding, zal kunnen bevestigen.

§ 15.

De schrijver van dit geschrift vleit zich, dat door de aanwending zijner handelwijze, welke in de volgende afdeelingen nader uit een wordt gezet, niet alleen alle beslags- werktuigen, die dwang aan zich verbinden, ontbeerlijk zullen worden gemaakt, maar ook dat het folteren der Paarden bij het beslaan zal ophouden, en dat bij gevolg de beleedigingen, waaraan zoo wel deze als de menschen bij hetzelve worden blootgesteld, niet meer plaats zullen vinden .Dat echter, door het wegnemen dezer nadeelen, voor den mensch in het algemeen, en voor den staat in het bijzonder, een aanzienlijk voordeel ontstaat, valt gemakkelijk te bezeffen, en het zal daarom de moeite beloonen, indien een ieder, die met Paarden te doen heeft, zich de beginselen van des schrijvers handelwijze, en de voorschrevene handgrepen eigen make, en daarmede volhoude, totdat hij van het welgelukken zijner pogingen verzekerd is: iets, hetwelk, na herhaalde proefnemingen, niet kan missen.

TWEEDE AFDEELING.

Over de behandeling der Paarden, bij het beslaan, volgens de handelwijze van den Schrijver.

§ 1.

Er waren, tot op dezen tijd, meerdere personen, die hun werk maakten van het temmen der Paarden, welke er zich op beroemden de kwaadaardigste Paarden te kunnen beslaan; maar zij bedienden zich daartoe van geweldige en gevaarlijke middelen, en niemand gaf zich de moeite, om, door eene zachte behandeling, het vertrouwen des diers te winnen, en het, op deze wijze, zoo ver te brengen, dat het zich vervolgens goedwillig laat beslaan. Men zegt wel, dat er, in Engeland, Paarden-temmers worden gevonden, die als tovenaars te boek staan, omdat zij de wildste, en kwaadste Paarden eenvoudig daardoor tot bedaring kunnen brengen, zoo dat zij zich goedwillig laten beslaan, dat zij hun iets in het oor fluisteren. Dan, bijaldien zulks geen verdichtsel is, dan berust deze handelwijze voorzeker op kwakzalverij; daar het Paard zich wel iets in het oor laat fluisteren, maar daarbij met den kop schudt, en niet beter dan te voren gehoorzaamt. Het is echter mogelijk, dat deze Paardentemmers eene geheime handgreep bezitten, om

de Paarden te bedaren, en, door het fluisteren in de ooren de aanschouwers slechts zoeken te misleiden. Natuurlijke uitwerkingen laten zich alleen volgens natuurkundige gronden verklaren en uitvoeren; en in de natuur bestaan geene andere middelen, om eenig oogmerk te bereiken.

Door mijne nieuwe, bevestigde, handelwijze, laat zich zelfs het kwaadste Paard niet alleen binnen 5 tot 30, op het hoogst in 60, minuten, zonder aanwending van dwangmiddelen, tot het goedwillig aannemen van het beslag brengen, maar deszelfs vertrouwelijkheid met den mensch vermeerdert tevens door de zachte behandeling.

§ 2.

Deze wijze van behandeling, welke voor eenieder, die gewoon is met Paarden om te gaan, verstaanbaar is, vond ik eerst na meerdere mislukte proefnemingen, en na eene aangewende moeite van twee jaren. Ik was wel bekend met het temmen en afrigten der Paarden, edoch was eene, op beredeneerde gronden rustende, behandeling, bij het beslaan van weêrspannige Paarden, mij nog zoo vreemd, dat ik zelf een eigen beslagswerktuig uitvond, hetwelk nogtans juist omdat het een dwangmiddel was, niet aan het oogmerk beantwoordde. Ik nam, gedurende anderhalve jaar, bijna dagelijks halstarrige Paarden onder

handen, en heb ook somtijds de zoodanige gelukkig, zonder geweld te gebruiken, tot het beslag gebragt, maar ondervond omtrent anderen nieuwe, mij nog onbekende, hindernissen, totdat ik eindelijk, na eene oefening van twee jaren, mijne handelwijze tot een leerstelsel heb kunnen brengen. Dezelve heeft zich, gedurende de laatste vier jaren, zoo zeer bevestigd, dat, onder vele honderde, prikkelbare en halstarrige, Paarden, welke ik heb doen beslaan, zich niet één heeft bevonden, bij hetwelk deze handelwijze mislukt is. Ik ben overtuigd, dat ieder, die zich mijne wijze geheel eigen heeft gemaakt, even als ik zelf, alle kwade Paarden, in den opgegeven, korten, tijd, zal kunnen laten beslaan; men moet evenwel derzelver natuur naauwkeurig kennen, en zich hun vertrouwen weten te verwerven: anders zal alle bemoeijing vruchteloos zijn.

§ 5.

Ik heb vroeger verscheidene Paarden op verschillende wijzen geleerd. Vele proeven zijn mij gelukt, anderen niet. Sedert dat ik mij echte

Aanmerking van K. Het is doorgaans het geval, da zoodanige personen, die geenszins het geluk hadden; een gezui verd, beredeneerd, en stelselmatig, onderrigt te genieten, het welk op grondbeginselen, uit de ondervinding getrokken, rust te, jaren lang, in een doolhof van verschillende beschouwinge

met de gebaarden van het Paard meer gemeen-zaam en bekend gemaakt heb, en mij meer van de stem, gebaarden, oogen, en het streelen met de hand, dan van den kaptoom, van de zweep, en soortgelijke middelen, bediende, is mij geene poging mislukt. Ik heb de kwaadste Paarden zonder dwangmiddel laten beslaan, en voor altijd verbeterd en handelbaar gemaakt. Mijne handelwijze bestaat in het opvolgen van de regelen, welke ik in bijzonderheden hier nader uit elkander zetten zal.

§ 4.

1. *Het gebruik der stem.*

Indien ik een Paard sterk toespreek, dan zal het achteruit of vooruit dringen, zoodat de scher-

rond moesten dwalen, tot dat waarnemingen, vergelijkingen, en de ondervinding hen op de hoogte eener behoorlijke kennis konden brengen. Bij alles, wat men aanwendt, om het Paard te oefenen, moet men niet alleen de natuur, maar ook het karakter des Paards trachten te doorgronden. Hoe meer hulpmiddelen de Rijd-meester bezit, hoe doelmatiger hij dezelve aanwendt, des te spoediger zal hij ook zijn oogmerk bereiken. Hoe duidelijker en zachter deze middelen zijn, en hoe meer de oplettendheid des diers door streelen en belooningen wordt opgewekt, des te duurzamer zal de uitwerking van het onderwijs zijn.

Aanmerking van K. op § 4. Wie kan het vermogen der stem op de levende wezens, van de gewone spraak af tot het welluidendste gezang toe, ontkennen?

pe toon der menschelijke stem op het Paard bijna de werking van éénen zweepslag uitoefent. Spreek

De zachte stem doet insluimeren; de krachtige verlevendigt; de liefelijke boezemt vertrouwen in; de sterke en dreigende doen verschrikken, en verwekken vrees, en de waarschuwende maakt opmerkzaam en voorzigtig.

Hoe sterk de uitwerking van het gebied der toonen is, om, door derzelver oneindig menigvuldige wijzigingen, op de zenuwen en de ziel van menschen en dieren te werken, ontwaren wij uit de geschiedenis van vroegere en latere tijden. Reeds ORPHEUS lokte, door zijn gezang, de dieren tot zich; en een later reiziger verhaalt, dat de Baskieren nog heden, door een soort van zak-pijpen, de Paarden tot allerhande bewegingen afrigten. Ja hij verzekert, dat hij eens het Paard van een Baskier, het welk niet staan wilde, om te worden beslagen, door het geluid eener fluit, daartoe heeft zien brengen.

Welk vermogen verder de stem van den mensch op het Paard heeft, ziet men ook aan de Russische Postrijders, die zich daar van, zelfs bij het snelste rijden, niet alleen bedienen, om de Paarden te bestieren, maar ook om dezelve aan te drijven. Een reiziger geeft ons daarvan de volgende beschrijving: Niet zonder verwondering zal men hooren, hoe hij (de postillon) dan met het eene, dan met het andere Paard, nu vriendelijk, dan ernstig en bestraffend, ja zelfs scheldend en bedreigend spreekt, en niet zonder verwondering zal men ondervinden, dat hij hiermede bijna volkomen zijn doel bereikt, en dus de handzweep (*kantschuh*), welke hij aan zijnen regter arm heeft hangen, niet dan buitengemeen zeldzaam gewoon is te gebruiken. Onze tolk vertaalde ons eenige dezer gesprekken, welke hij met de Paarden hield, en merkte daarbij aan, hoe dezelve naar den ouderdom, de sterkte, en hoedanigheden der Paarden, waartegen dezelve gerigt werden, juist berekend waren. Zie hier eenige proeven! Best zoo! mijn oude, wakkere, roodvos! Geef gij dat jonge volk een goed voorbeeld! Braaf zoo! (hourra!). Zoo legt gij er eer mede in, mijn oud best rood-

ik daarentegen het Paard toe met eene zachte stem, dan legt het mij vriendelijk den kop op

vosje! Nu schimmel! Zie eens, hoe die oude rood-vos wakker daar heen loopt! Vliegt hij niet als een vogel? Nu! neem de beenen op, en doe het op de dezelfde wijze! Het moet u tot eer verstrekken, dat gij naast hem moogt gaan. Knol! luije ezel daar gij zijt! Schaamt gij u niet? Gij hebt twee dagen stil gestaan, en de haver voor niet gegeten! Vat aan! zeg ik u! als gij niets verliezen wilt. Een ander toespraak luide aldus: Vervloekte schimmel, daar gij zijt! Meent gij, dat gij een wandeling gaat doen? Trek aan, of ik geef u er een, dien gij drie dagen gevoelen zult. Daar het Paard nu niet aanzette, volgde er een zware slag over de ribben. Toen het span nu wederom goed op draafde, werd het wederom geprezen. Best zoo, mijne duifjes! Uitmuntend zoo, lieve beestjes! Die Paarden vliegen over den weg, als vogels, zullen de menschen zeggen! enz. (*)

(*) Het eigenaardige van deze gesprekken laat zich volstrekt niet in onze taal overbrengen, waarom wij hetzelve in het Hoogduitsch hierbij voegen:

So recht, mein alter wackerer Rotfuchs! gieb du dem jungen Volke ein gutes Beispiel. — Hurra, vortrefflich, so legst du dir Ehre ein, mein altes braves Rothfüchschen du! Nun Schecke, sieh einmal, wie der alte Rothfuchs auftritt, fliegt er nicht wie ein vogel dahin? — nun so nimm Dich zusammen und mach's eben so, du musst Dirs ja zur Ehre rechnen, dass Du neben ihm gehst. He, Rappe, fauler Ezel du, schämst du dich nicht? Hast zwei Tage gestanden und deinen Hafer umsonst gefressen, — greif aus, ich sag' dir's, wenn du nichts lösen willst! Eine andere Anrede lautete: Tausend Sakerment Schimmel! meinst du, es wäre ein spaziergang? Willst anziehen, oder ich geb' dir Einen, den Du drei Tage fühlen sollst. So wie nun das Pferd nicht anzog, erfolgte ein derber Longenhieb. Wenn nun das Gespann wieder gut auftrat, wurde es wieder gelobt, — So recht mein Täubchen! So ganz voortrefflich, ihr lieben Thierchen, das sind Flügelrosse, werden die Leute sagen. u. s. w.

den schouder, en hoort naar mij in alles met gewilligheid, voornamelijk, wanneer het eenmaal aan deze handelwijze gewoon is geworden.

Wij zien hier uit, hoe de Russische Postrijder, zonder het zelf te weten, zich van de zielkundige hulpmiddelen bedient, en, door de verandering der stem, op de bewegingen zijner dieren werkt, en slechts, in geval van nood, straf bezigt.

Indien wij zulks door den natuur-mensch zien doen, wanneer deze het vermogen der stem over het ruwe dier, alleen uit de ondervinding, kent, met hoeveel te meer voordeel zal dan de beschaafde mensch zich van deze hulpmiddelen kunnen bedienen?

Ook zelfs diegene, welke geene volkomene of eene onaangename stem hebben, kunnen zich verzekerd houden, dat een ieder tot de aanwending van dit vermogende hulpmiddel geschikt is.

Bij de afrigtingen van Paarden, welke ik heb bijgewoond, werd ook, om zich derzelver vertrouwen te verwerven, die vriendelijke wijziging der stem, welke men *jodelen* noemt, waarin de Tijrolers zulke groote meesters zijn, met veel voordeel aangewend. Het Paard vergat zichzelven op dat oogenblik ten eenemale, en werd geheel gehoor, waarschijnlijk omdat deze vrolijke toonen hetzelve ongewoon waren.

De stem is voornamelijk een hulpmiddel, dat geschikt is, om vertrouwen te verwekken, het gedane te prijzen of te berispen, te waarschuwen en te bedreigen. Ook is de stem, in vereeniging met de werking van den kaptoom, tot het zoogenaamde ontstellen (anschiessen), namelijk tot een verschrikkend toeroepen, ten hoogste noodzakelijk, welk middel, als straf voor het niet luisteren naar de stem, bij deze wijze van oefening wordt gebezigd.

Ik geloof, dat het geenszins ongepast is, hier nog iets over de verscheidenheden der stem, of derzelver wijzigingen bij te voegen.

Bij deze handelwijze wordt het volgende verschil der stem aangewend: 1) de vriendelijke, bedarende, en vleijende, stem; 2) de te regt wijzende; 3) de waarschuwende; 4) de bedrei-

§ 5.

2. *Het gebruik der gebaren.*

Wanneer ik, bij het hard toespreken, eene stroeve, onvriendelijke houding aanneem, zoo brengt dit bij het Paard ook eenen dubbeld ster-

gende; 5) de bestraffende. De eerste wordt gebezigd kort voor en bij het begin van de afrigting, en door de woorden, *zoo! regt goed! bravo!* uitgedrukt; de tweede, wanneer het Paard onwil toont, en verkeerdheden doen wil, en met *wel foei!* aangeduid; de derde wordt door de waarschuwende klanken, *pist! pist!* te kennen gegeven; de vierde door den dreigenden toeroep: *foei! foei!*, de vijfde eindelijk door het donderend toeroepen: *stil!*, *holla! pah!* in vereeniging met de werking van den Kaptoom; dit wordt het *ontstellen* (aanschieten) genoemd. Deze laatste handelwijze wordt noodzakelijk bij Paarden van zekere geaardheid, wanneer al de overige hulpmiddelen der stem vruchteloos aangewend zijn geworden. De uitwerking van dezelve bestaat daarin, dat het Paard verrast, en even als verstomd, blijft staan, en, wanneer de vriendelijke wijze van toespreken wederom wordt begonnen, meer oplettend is geworden.

Aanm. van K. op § 5. Indien reeds, tot de bevatting van de verschillende hulpmiddelen der stem, eene nadere en langere bekendheid des diers met zijnen meester of temmer wordt gevorderd, zoo zal, om hetzelve de spraak der gebaren te leeren, voorzeker een langere tijd dan van eenige minuten noodig zijn, en wij gelooven dus liever, dat de voordeelige uitwerking, bij de aanwending der gebaren, meer op het vermogen van het oog en der stem, dan op de gebaren zelve, berust, waartoe, zoo als gezegd is, van de zijde des Paards, een zekere tijd en oefening vereischt worden, waarin zelfs de, met verstand begaafde, mensch niet altijd gelukkig slaagt.

ken indruk te weeg; toon ik hetzelve echter een vriendelijk gezigt, waarbij ik het dier tevens zacht aanspreek, dan wordt het vertrouwelijk, en gehoorzaamt, zonder dat ik genoodzaakt ben tot de zweep de toevlugt te nemen.

§ 6.

3. *De werking van den menschelijken blik op het Paard.*

Ieder Paarden-kenner zal zich gemakkelijk kunnen overtuigen, dat de sterke blik eens menschen voor het Paard onweêrstaanbaar is. De ondervin-

Aanm. van K. De oogen zijn de vensters der ziel; door deze werken de uitwendige voorwerpen op het voorstellings-vermogen, en door dezelve wordt het inwendige gevoel van het eene schepsel aan het andere medegedeeld. Hoe veel en groot onheil heeft niet dikwijls het oog eener schoone en levendige vrouw in het hart der mannen te weeg gebragt? Het oog van een groot man was meermalen voldoende om snoode voornemens te verijdelen. Bezit nu het oog zulk een' sterken invloed op den mensch, waarom zou het niet een even krachtig vermogen uitoefenen op het Paard, een dier, dat zoo veel geestige hoedanigheden bezit, en, als huisdier, tot den mensch in eene naauwe betrekking staat. — Dan, indien ook hier van de gesteldheid van het menschelijk oog deszelfs uitwerkingen afhangen, zoo komt het mij voor, dat groote, zwarte, oogen, die een sterk doordringenden blik bezitten, een veel krachtiger vermogen op het oog des diers uitoefenen, dan flaauwe, bleeke oogen. Het menschelijk oog rigt zich onbedwongen ter beschouwing der voorwerpen, welke hem in het ruim heelal der

ding heeft mij geleerd, dat men daardoor een buitengewoon vermogen op hetzelve uitoefenen, en, indien men te voet is, de zweep geheel ontberen kan Men kan het Paard door den vriendelijken blik geheel verlevendigen en beloonen, door een' donkeren en onvriendelijken bestraffen, door een vasten en onveranderlijken tot gehoorzaamheid brengen.

Door opzettelijke proefnemingen heb ik het buiten allen twijfel gebragt, dat het Paard, door

schepping omringen. Het beschouwt zoo wel de verschijnselen, die aan den hemel als op de aarde voorvallen. Het is in staat niet alleen het gevoel der ziel, op verschillende wijzen, uit te drukken, maar de mensch heeft ook, als een voorregt, van den schepper de tranen ontvangen, om door dezelve zijn gevoel te ontlasten. Anders is het gesteld met het oog des diers, hetwelk slechts op de voorwerpen der aarde gerigt, als een hulpmiddel voor het instinkt kan worden beschouwd, en van dit voortreffelijk middel ter verligting van vreugd en smart verstoken is. Daarom moet het oog van den mensch een overwigt van vermogen op dat van het Paard bezitten. Het is de vraag, of niet deze uitwerking dooroog-glazen (brillen) zou kunnen worden versterkt?

Bij deze wijze van afrigten is het de bedoeling, het Paard aan te staren, en het hierdoor, zoo lang als mogelijk is, stil te houden, om tijd te winnen, ten einde andere hulpmiddelen te kunnen aanwenden. In de tusschenpoozen van rust laat men het aanstaren na; deze moeten plaats hebben, zoodra men opmerkt, dat het Paard aan onzen wil begint te gehoorzamen. Het sterk aanstaren werkt, zoo wel op het Paard als op den mensch, zeer hevig, en men moet daarmede op den regten tijd ophouden, opdat het Paard niet tot onrust worde aangezet. Zwakke oogen kunnen zulks niet lang uithouden, en zullen spoedig bedorven worden.

hetzelve sterk aan te zien, zoo ver kan gebragt worden, dat het terug gaat, den kop omhoog steekt, den hals en de rug-wervelen stijf houdt, en dat men daardoor op hetzelve zulk een' sterken indruk kan verwekken, dat vele Paarden zich niet eens verroeren, zelfs niet, wanneer in de nabijheid wordt geschoten.

§ 7.

4. Het kruiswijs strijken met de vlakke hand over het voorhoofd en de oogen des Paards.

Het kruiswijze streelen met de vlakke hand over het voorhoofd en de oogen is ook een voor-

Aanm. van K. Ieder, die slechts eenigen omgang met dieren heeft gehad, weet, dat het strijken met de hand, niet alleen op Paarden maar op alle huisdieren, door het aangename gevoel, dat zij daarvan ondervinden, een weldadigen, voordeeligen, indruk te weeg brengt. Of dit strijken juist kruiswijze behoort te geschieden, schijnt mij onverschillig, doch van meer belang zal het zijn, dat hetzelve niet tegen het haar en met zamengehoudene vingeren, en vooral, dat het, in het begin, zeer zacht worde verrigt.

Indien de Schrijver, bij zijne oefening, alleen zoodanige Paarden bedoelt, die niet kop-schuw zijn, dan is dit strijken een zeer zacht bedarend middel, hetwelk een weldadigen indruk verwekt; doch, wanneer het Paard bang is voor den kop, en, bij de toenadering, slaat, zoo zal het moeijelijk zijn, zich van deze streeling te bedienen, als kunnende niet worden

treffelijk hulpmiddel, waardoor het vreesachtigste, zoowel als het levendigste en kwaadaardigste, Paard bedaard en rustig kan worden gemaakt, zoodat het, indien er slechts geene voorwerpen in de nabijheid zijn, waardoor het gestoord kan worden, den kop geheel naar beneden buigt, en genoegzaam insluimert.

uitgeoefend. Men heeft de uitwerking van het strijken aan een *magnetisch* vermogen toegeschreven, en ik twijfel niet, of, wanneer hetzelve wordt voortgezet, zal er slaperigheid of bedwelming door kunnen worden voortgebragt.

Het streelen is voorts een goed middel van belooning, om het Paard onze tevredenheid over deszelfs gedrag te kennen te geven.

Voor het overige zal men hier de vraag mogen doen: hoe zullen kop-schuwe Paarden, die zich volstrekt niet dan met moeite of in het geheel niet willen laten aantoomen, en nog minder doen streelen, in één uur, tot het aannemen van het hoefbeslag zonder dwangmiddelen, kunnen worden gebragt? (*)

(*) Dat men door eene vleijende toespraak en streelen, eerst over het ligchaam, voorts langs den hals, en eindelijk aan den kop, zoogenaamde kop-schuwe Paarden, binnen 10 minuten, zoo ver kan brengen, dat zij zich goedwillig laten opstangen, en andere behandelingen aan den kop behoorlijk toelaten, heeft ons de ondervinding meermalen geleerd. Het best geschiedt zulks evenwel, als er niet vele menschen bij tegenwoordig zijn.

De Vertaler.

§ 3.

5. *Het voorzigtig gebruik van den kaptoom met de lijn.*

De kaptoom is, zoo als bekend is, een der werktuigen, waarvoor de Paarden den meesten schrik hebben, en over welks gepast gebruik ik, bij de behandeling van halstarrige en weêrspannige Paarden, in het begin nog eenigermate in twijfel was. Ik meende namelijk, met vele anderen, dat men op het Paard een te sterkeren indruk verwekte, en des te vroeger zijn oogmerk bereikte, naar mate men, door sterker aan de lijn te trek-

Aanm. van K. De kaptoom schijnt den Schrijver slechts bekend te zijn als een straf-werktuig, geenszins als een middel, om het Paard te bestieren, zoo als dezelve, voor het grootste gedeelte, door jonge Ruiters, gebruikt wordt, die geene middelen van geweld genoeg kunnen aanwenden. In zulke handen is de kaptoom voorzeker een vreesselijk dwangmiddel, welks vermogen evenwel nog veel verschilt naar de gedaante en soort van dezen toom. Die over dit onderwerp iets meer wenscht te weten, kan daarover nalezen de *Kunst om Paarden te temmen* (*zähmungskunde*), door mij uitgegeven.

Men kan terstond den onkundigen in de rijdkunst, vooral in de oefening aan de hand of met de lijn, daaraan kennen, wanneer deze, zoodra hij de teugels van den kaptoom in de handen heeft genomen, daaraan oogenblikkelijk begint te rukken. De kaptoom werkt op de neusbeenderen, het mondstuk op de lagen. De neusbeenderen zijn slechts met eene dunne, doch met haar begroeide, huid, de lagen zijn alleen door dunne vleezige deelen bedekt. De werking van den kaptoom hangt

ken, den kaptoom heviger deed werken; maar ik heb vervolgens ondervonden, dat het Paard zich aan de pijnlijke rukken met geweld zoekt te onttrekken, waardoor men dus het oogmerk niet bereikt, maar veel eer de opmerkzaamheid des Paards van de stem, de gebaren, en de oogen des afrigters geheel afleidt. Sedert dien tijd, beschouw ik den kaptoom slechts als een eenvoudig vermanings-middel, en bedien mij van denzelven, door een zacht schudden der lijn, aan de regter of linker zijde, en eenvoudig dan, wanneer het Paard onopmerkzaam is, ten einde hetzelve wederom opmerkzaam te maken. In hoe verre, voor het overige, de kaptoom, bij het oefenen der rij-

niet alleen van deszelfs gedaante, maar ook van zijne ligging op den neus af. Ligt dezelve te laag, dan drukt hij niet meer, naar behooren, op de neusbeenderen, maar ook op de kraakbeenderen, hetwelk vooral dan geschiedt, wanneer het onderste gedeelte van den neus-riem, altijd onder den trens te liggen komt (hetwelk evenwel verkeerd wordt voorgesteld).

Vele onkundige Ruiters gelooven, het Paard, door de, op deze wijze te weeggebragte rukken, en de daarop, door hetzelve gemaakte wippende beweging met den kop, het nek-gewricht losser te maken; anderen willen den kop daardoor opligten. Al deze oefenaars dwalen nog in een doolhof van verkeerde denkbeelden rond.

De Kaptoom is een werktuig van leiding of bestier, en dient slechts in buitengewone gevallen tot een middel van bestraffing, welks aanwending altijd eene onbestendigheid van den kop achterlaat. Of nu deze onstandvastigheid tot eene goede afrigting (*dressuur*) behoort, laat ik ter beslissing over aan die Ruiters, welke over deze Kunst hebben nagedacht.

Paarden met voordeel kan worden gebezigd, en op welke wijze dezelve daarbij gebruikt moet worden, is geenszins een voorwerp van ons tegenwoordig onderzoek.

§ 9.

Over mijne wijze van handelen, bij halstarrige, vurige en kwade, Paarden, met opzigt tot zulk een spoedig gelukkig gevolg, heeft men zeer verschillend gedacht. Eenige waren van meening, dat ik het Paard, hetwelk beslagen werd, iets ingaf; anderen, dat ik hetzelve iets in het oor fluisterde, maar de meesten evenwel geloofden, dat ik hier of daar eene ader of zenuw drukte, waardoor het Paard als bedwelmd werd, en zich te dezer oorzake bij het beslaan rustig hield.

Al deze en andere meeningen en oordeelvellingen omtrent mijne handelwijze zijn ongegrond en valsch. Indien ik mij van een dezer veronderstelde middelen bediende, dan zou men welligt, en met regt, de vrees mogen voeden, dat de aanwending van dezelve, eene kiem tot nadeelige gevolgen voor de gezondheid en den geest des Paards zoude kunnen achterlaten, en bijaldien mijne handelwijze niet op eene naauwkeurige kennis van de natuur der Paarden gegrond ware, maar ik, volgens de bovenstaande vermoedens, hier of daar, bij toeval, een, tot dit oogmerk

volkomen geschikt, middel had gevonden, hetwelk in staat ware de zinnen des diers zoo zeker te doen bedaren, dan zoude mijne ontdekking de vrucht van het toeval, en geenszins het gevolg zijn eener langdurige overweging en van nadenken.

Maar dan zoude ik ook geene zoodanige opmerkingen omtrent de zielshoedanigheden des Paards gemaakt hebben; als nu het geval is, van welker voortzetting nog andere gunstige gevolgen, in meer dan één opzigt, voor de behandeling van het Paard mogen worden verwacht.

§ 10.

De geheele behandeling, waardoor men bij weêrspannige en bedorvene Paarden bijna de ongeloofelijkste uitwerking kan te weeg brengen, berust op de zes volgende hoofdzaken.

Aanm. van K. De Schrijver heeft zijne leerwijze in zes verschillende behandelingen verdeeld, door welke hij verzekert het ongeloofelijke aan halstarrige Paarden te kunnen verrigten. Wij willen deze handelwijze volgen.

1. Heeft hij hier een begin gemaakt met het strijken met de vlakke hand over het voorhoofd en de oogen des Paards, (zonder te bedenken, dat hetzelve evenwel eerst, door eenig middel, onder de magt des afrigters moet zijn gebragt, voor dat men in staat is, dit middel, om het dier te doen bedaren of te prijzen, aan te wenden. Het komt mij daarom raadzamer voor, om het Paard eerst door den trens en kaptoom te regt te stellen, hetzelve vervolgens aan te staren, en eerst dan,

1.) Op het strijken met de vlakke hand over het voorhoofd en de oogen des Paards.

2.) Op de kunst, om indruk op hetzelve te verwekken, zonder de aanwending van werktuigelijke dwangmiddelen.

wanneer men zich van den kop meester heeft gemaakt, het met de vlakke hand te streelen.

2). Het aanstaren dient derhalve de behandeling van het strijken voor af te gaan.

3). Het is eene groote kunst, zich, door middel onzer arme gebaren-spraak, spoedig door het Paard te doen verstaan, en deze zal slechts voldoende zijn, om hetzelve tot het aannemen van het beslag geschikt te maken, indien men daarbij de belooning met suiker, brood en haver voegt. Weinige menschen evenwel bezitten deze kunst; zij is, voor het grootste gedeelte, het eigendom gebleven van derzelver uitvinders, of ook niet zelden van geheel eenvoudige lieden, die dezelve meer volgens gewoonte dan kunstmatig uitoefenen.

4). De kennis, om het verrigten van verkeerdheden tegen te gaan of voor te komen, berust op eene groote opmerkzaamheid, en oordeelkundige vaardigheid, Alleen door de verkeerde gewoonten voor te komen of te verhinderen kan men te weeg brengen, dat het Paard dezelve vergeet en afleert. Laat men deze eerst toe, en worden dezelve bij herhaling gepleegd, zoo is er geen eind aan het bestraffen, hetwelk eindelijk in eene soort van vechterij ontaardt, waarop geene bedaarde gesteldheid en grondige verbetering volgt, terwijl de oude kwade kunstgrepen niet door het Paard worden vergeten.

5). Het is eene allezins belangrijke zaak, dat de menschen, die tot deze gevaarlijke werkzaamheid vereischt worden, zich, zoo veel mogelijk, veilig plaatsen, ten einde ongelukken van allerlei aard, welke bij het oefenen der Paarden kunnen voorvallen, te verhoeden. Het zou eene slechte voldoening zijn, indien men wel het Paard tam had gemaakt, om zich te laten

3.) Op de bekwaamheid, om zich door het Paard te doen begrijpen, bij eene zachte behandeling.

4.) Op de bedrevenheid, om, op den regten tijd, te voorkomen, dat het Paard zijne verkeerde gewoonten en halstarrigheid uitoefene.

5) Op de kennis, dat men den helper bij het beslaan, zoodanig plaatse, dat hij noch door het Paard gebeten noch geslagen kunne worden.

6.) Op het oefenen van den helper in het behoorlijk opligten en nederlaten der voeten.

beslaan; wanneer daarbij slechts een enkel mensch ongelukkig ware geworden.

6). Naar mijn inzien, wordt er, ten einde deze handelwijze wel te doen gelukken, vooral in het begin; volstrekt een helper vereischt, die met dezelve geheel bekend is, en als van zelf weet, wat en hoe hij zijn werk moet verrigten. Hoe vele verkeerde handgrepen worden niet door eenen helper begaan, die niet altijd de aanwijzing van den Rijd-meester op den eersten wenk gehoorzaamt, en die, in plaats van oogenblikkelijk dat gene te doen, wat hij moet, eerst moet onderrigt worden: waardoor niet zelden de eerste gelegenheid, welke zich van de zijde des Paards aanbiedt, om te gehoorzamen, verloren gaat. Ik heb dikwijls, op deze wijze, de eerste voorbereidende aanbieding tot gehoorzaamheid zien voorbij gaan, waardoor natuurlijk de vorderingen vertraagd worden.

7). Nog moet ik hierbij voegen, dat het wel gelukken dezer leerwijze vooral afhangt van de belangstelling, welke men de dieren, door hen juist op den regten tijd te beloonen, namelijk door het geven van suiker, brood, of haver, weet in te boezemen. Bij kwaadwillige Paarden moet men eerst deze belangstelling in suiker of brood hebben verwekt; hebben zij de snoeperijen lief gekregen, nemen zij den suiker uit de hand, dan heeft men reeds eene aanmerkelijke schrede tot de temming gewonnen.

§ 11.

Wil men een Paard, hetwelk, bij het beslaan, zeer weêrspannig is, tot het rijden oefenen, zoo moet dit, aan eene ruime, maar afgeslotene, donkere plaats, bijv. in eene schuur of loods, geschieden, waarin slechts zoo veel licht komt, als de Rijd-meester en de helper tot de behandeling noodig hebben. Met minder kwade Paarden kan men intusschen de behandeling in eene overdekte rijdschool en soortgelijke plaatsen, zelfs buiten huis ondernemen.

Aanm. van K. De plaats en derzelver gesteldheid zijn, met opzigt tot de oefening of temming des Paards, volgens zielkundige grondbeginselen, van het grootst belang. Zoo geven bijv. al te ruime, heldere, of zeer woelige, plaatsen aanleiding tot te veel verstrooijing, — doch te donkere tot vrees. De plaats, welke tot deze oefening voor de meest geschikte moet worden gehouden, is, naar mijn oordeel, een niet te groote ledige stal. Het Paard kent deze plaats het best, niet alleen op het gezigt, maar ook door den reuk. Het is de plaats, alwaar het al het goede van den mensch ontvangt; hier zal het ook wel de meeste vertrouwelijkheid jegens denzelven toonen, en daardoor voor eene verdere behandeling het meest en spoedigst geneigd worden. De stallen voor krijgs-Paarden zijn meest van stand-palen en zij-boomen voorzien, waardoor de stand-plaatsen gescheiden worden. Hier worden twee dezer zij-boomen weggenomen, waardoor de plaats vergroot, en aan de helpers de noodige ruimte verleend wordt, om zich te bewegen, en, als het noodig is, te rug te kunnen wijken. Het is zeer noodig om er te letten, dat de bodem, zooveel mogelijk, effen zij, en, vóór het begin van iedere les, met zand

§ 12.

Het Paard, dat beslagen moet worden, moet steeds van eene trens en een' kaptoom voorzien zijn. Aan de eerste blijven de beide teugels, aan den laatsten slechts één, welke in den middelsten ring is vastgegespt, zoo als men in de zes afbeeldingen zien kan. De neusriem des kaptooms moet altijd onder het gebit van de trens doorgaan, om de laatste eene vrije werking te doen behouden, gelijk zulks insgelijks op al de zes figuren wordt voorgesteld.

worde bestrooid, opdat het Paard minder moeite ondervinde, wanneer het op drie beenen moet staan, en tegen uitglijden bewaard blijve. Men mag verwachten, dat het buitendien schuwe en vreesachtige Paard, op een gladden bodem, veel later de noodige bedaardheid en het vertrouwen, om de helpers toe te laten, verkrijgen zal. Heeft men deze voorbereidingen in het werk gesteld, zoo zal het weinig en ook het zeer kwaadaardige Paard het onderwijs vroeger aannemen. Ten einde hetzelve evenwel eenigermate in zijn bedwang te hebben, moet het Paard niet los staan, maar, door middel van het touw eens sterken halsters, op de standplaats worden omgedraaid, en, tusschen de twee stand-pilaren, los aangespannen en aan dezelve vast gebonden worden.

Aanm. van K. op § 12. Behalve dat het Paard, door middel van twee halster-touwen aan de stand-pijlaren wordt vastgebonden, moet hetzelve ook nog eene trens en een kaptoom, voorzien van een handteugel, welke in den middelsten ring is ingegespt, worden aangedaan. Ik begrijp des Schrijvers meening niet regt, wanneer hij zegt: dat de neusriem van den kaptoom onder het mondstuk van de trens moet te liggen komen, en het

§ 13.

De Rijd-meester, die voor het Paard staat, dat beslagen moet worden, houdt, in het begin, met de regterhand, den teugel van den kaptoom, met de linker, de beide teugels der trens, als noodteugel, zoo als in figuur 3 te zien is. Wil de Pikeur of Rijd-meester het voorhoofd en de oogen des Paards zacht strijken, dan neemt hij ook den teugel van den kaptoom, welke altijd korter dan die van den trens-teugel zijn moet, in de linkerhand, en begint, met de regter, zijne streelingen, zoo als men door figuur 1 vindt voorgesteld.

komt mij voor, dat hier eene drukfout plaats heeft, daar het in de teekening zeer goed is voorgesteld. De teugels van de trens worden bij deze afrigting, niet naar boven, en teruggekeerd van de borst des Rijd-meesters, maar naar onderen gerigt. Ligt nu de zoogenaamde neus-riem van den kaptoom onder het mondstuk der trens, zoo gaat door deze ligging juist deszelfs speel-ruimte verloren, en de kaptoom zelf behoudt geenszins zijne plaatsing op de neusbeenderen, maar verkrijgt eene lagere ligging op derzelver kraakbeenderen, waardoor dit werktuig van het vermogen, dat hetzelve moet uitoefenen, verliest.

Aanm. van K. op § 13. Het Paard, dat geleerd wordt, moet zeer tam zijn, indien hetzelve los staande, zich door den Rijd-meester, met behulp van drie teugels, laat vasthouden, om tot het opligten van den voet te worden gebragt. Ik oordeele het daarom in het begin veiliger, dat hetzelve, ter weêrszijden, met een halster-touw worde vastgebonden, en vervolgens, wanneer men vooraf het Paard tegen de eerste uitoefening van geweld perk heeft gesteld, de behandeling met de teugels der

§ 14.

De rijd-meester moet zijne behandeling inrigten naar de geaardheid (*temperament*) en het karakter des Paards, voor dat hij iets met hetzelve begint, naauwkeurig weten te onderkennen, en te bepalen, tot welke soort hetzelve behoort. In het algemeen kan men de volgende soorten van Paarden aannemen:

trens en van den kaptoom te beginnen. Ik heb kwaadaardige Paarden gezien, die alle mogelijke geweld deden, om zich los te maken; doch welke, nadat zij van de onmogelijkheid overtuigd waren geworden, om zulks te doen, en voorts gestreeld en gevleid werden, zich inderdaad aan het onderrigt onderwierpen. Wat zou nu hier toch zelfs de sterkste mensch met het doordringendst oog hebben kunnen uitwerken? De Schrijver spreekt wel van de trens en derzelver teugels, doch geeft geenszins de behandelingen op, welke daarmede moeten worden verrigt. Het komt mij daarom voor, dat, vooral wanneer het Paard aan de stand-palen, door middel der halster-touwen, is vastgebonden, de kaptoom alleen voldoende zal zijn, om den kop van het Paard te bestieren, en het opmerkzaam op het gezigt des Rijd-meesters te maken, te meer, daar hij, slechts een' teugel in de linker hand houdende, ook beter met de beide handen kan werken.

Aanm. van K. op § 14. Voor dat de Rijd-meester een Paard begint te oefenen, moet hij zich niet alleen door den eigenaar, maar ook door den oppasser doen onderrigten omtrent de geschiedenis van hetzelve, hoe het Paard misschien bedorven is geworden. Hiernaar, alsmede naar deszelfs karakter, hetwelk zich reeds bij het aanbinden zal doen kennen, moeten de wijze en het plan van onderrigt, en de aanwending der hulpmiddelen geregeld worden. Ieder karakter wil op eene bijzondere

1.) Goedaardige,
2.) Zeer levendige of vurige,
3.) Vreesachtige,
4.) Kwade,
5.) Halstarrige,
6.) Prikkelbare of gevoelige Paarden.

Zijn het nieuws aangekochte Paarden voor de krijgsdienst, dan komt in aanmerking, of zij uit wilde of tamme stoeterijen afkomstig zijn, hetwelk bij derzelver behandeling in het beslaan, over het algemeen, vooral in het oog moet worden gehouden, aangezien deze Paarden, meer of minder, menschenschuw zijn.

§ 15.

Een goedaardig, levendig, of een vreesachtig, Paard wordt, naar omstandigheden, door den in-

wijze behandeld worden, en hierbij komt de zielkunde der dieren vooral te pas. Bezit de Rijd-meester deze niet, en bezit hij geen blik, welke tot in het inwendige van het Paard doordringt, zoo zullen de werktuigelijke hulpmiddelen hem weinig nut aanbrengen; mist hij zijn doel, of laat hij het juiste tijdstip, om dezelve aan te wenden voorbijgaan, zoo kan hij zelfs het Paard nog meer bederven.

Daar hier niet van wilde Paarden gesproken wordt, dewijl deze niet tam in den stal (*stalfromm*) zijn, zoo zal deze behandeling slechts bij jonge, onbedrevene, of bedorvene, Paarden te pas kunnen komen.

Aanm. van. K. op § 15. Goedaardige Paarden zullen zich ook zeer spoedig goedwillig, bij de eerste indrukken van het

druk der stem, oogen, en gebaren, door streelen met de hand, en herinnering met de lijn van den kaptoom, behandeld. Het gebruik van den laatsten moet met behoedzaamheid en langzaam worden begonnen, en kan dan, naar de gesteldheid des Paards, vermeerderd worden.

§ 16.

Een kwaad, halstarrig, prikkelbaar of zeer gevoelig, Paard moet iets sterker, en door, naar de omstandigheden de gezegde middelen, klimmender wijze, aan te wenden behandeld worden. Daar zoodanige Paarden gaarne vooruitslaan, zoo moet de, voor hetzelve staande, Rijd-meester, zich

onderrigt gedragen, en hetzelve aannemen, en daartegen slechts uit onbedachtzaamheid of onkunde zondigen. Hiertegen zal het toeroepen van *stil! pist!* en het schudden met de teugels van den kaptoom genoegzaam helpen. Tracht de Rijd-meester niet slechts, door het Paard te streelen, deszelfs vertrouwen, maar ook, door suiker, zijne belangstelling te verwerven, zoo zal hij, door middel van een' geschikten helper, spoedig zijn oogmerk bereiken.

Aanm. van K. op § 16. Het kwaadaardige Paard tracht zich met deszelfs voorbeenen tegen alle aanraking van voren te verdedigen. Om deze reden moet ook het Paard niet los staan, maar aangebonden worden, waardoor niet alleen het steigeren, maar ook het slaan belet wordt, hetwelk zeer gevaarlijk is, en de Rijd-meester dus ook meer beveiligd wordt. Het verlengen der teugels, hetwelk hier aan de hand wordt gegeven, zal niet voldoende zijn, om het Paard van zich af te weren, noch minder, om hetzelve te bedwingen.

steeds zoo plaatsen, dat hij veilig staat, de teugels, die hij vasthoudt (zie figuur 5), verlengen, en dan het noodige uitvoeren. Voornamelijk moet hij voor de halstarrige en gevoelige Paarden op zijne hoede zijn, daar deze, voor dat men er aan denkt, vooruit slaan, hetgeen men hun vooraf aan de oogen niet kan zien, omdat zij dezelve zelden veranderen.

§ 17.

Een nieuw aangekocht krijgs-Paard, dat sedert kort in eene wilde stoeterij gevangen is geworden, laat zich niet onmiddelijk tot het aannemen van het beslag brengen, daar het, wegens vrees voor den mensch, naauwelijks veroorlooft, dat de helper het nadere. Het zal zeer moeijelijk zijn hetzelve den kaptoom aan te doen; het zal zich daartegen verzetten, en zeer spoedig, door vooruit slaan, in de lijn verwarren, en daarbij ontstaat bijna onvermijdelijk ongeluk. Is het nieuwe Paard intusschen reeds 14 dagen op stal geweest, is het reeds eenigzins meer handelbaar geworden, en laat het, dien ten gevolge, zich den kaptoom aandoen, dan kan men het reeds, naar deze leerwijze, laten beslaan. Er wordt echter, bij de aanwending van alle opgegevene hulpmiddelen, de grootste behoedzaamheid vereischt, en, ingeval, dat deze poging niet mogt gelukken, is

het beter de geheele behandeling zoo lang uit te stellen, totdat het jonge Paard, door den omgang (stal-temming) meer aan den mensch gewend en vertrouwelijk met denzelven is geworden.

§ 18.

Een goedaardig Paard mag, zoo als reeds gezegd is, zoo lang het niet halstarrig wordt, niet hard behandeld worden. Is het echter bij de oefening tegenstrevig, dan moet men met hetzelve inderdaad strenger te werk gaan; dan hieronder wordt geenszins het gebruik der zweep, of het rukken met de lijn van den kaptoom verstaan, maar alleen de verheffing der stem, het ernstig aanzien, en dreigende bewegingen. Ik kan niet genoeg herhalen, dat, indien het Paard mishandeld wordt door de zweep, den stok, de lijn van den kaptoom enz., men niet op eenen gunstigen uitslag kan rekenen.

§ 19.

Zoodanig goedaardig, en levendig, als ook een vreesachtig, Paard, dat geen kwaadaardigheid toont, kan men niet met te veel zachtheid behandelen, en men kan zich, bij zoodanige Paarden, voornamelijk van het streelen met de vlakke hand over het voorhoofd en de oogen bedienen,

hetwelk voldoende is, om hetzelve tot bedaardheid te brengen en de vrees te benemen.

§ 20.

Tot dit oogmerk neemt de Rijd-meester al de drie teugels in de linkerhand, en begint met de regter over het voorhoofd en de oogen des Paards, indien het niet tot diegene behoort, welke met de voorbeenen slaan, zoodanig te strijken, dat deze hand over de genoemde deelen kruiswijs heen en weêr wordt bewogen. De stem, de oogen, en bewegingen van den Rijd-meester nemen eene zachte uitdrukking aan, opdat het Paard alle vrees verlieze. Is het Paard, dat geleerd moet worden, kwaad, halstarrig, of gevoelig, dan moet men op hetzelve een sterken indruk verwekken, waarover terstond zal gehandeld worden. Ik bedien mij van deze uitdrukking, omdat dezelve mij, in dit geval, toeschijnt de ware en meest gepaste te zijn.

§ 21.

Er zijn gevoelige Paarden, voornamelijk Merrien en vurige Hengsten, welke zoo bedorven

Aanm. van K. Zoo voordeelig ook de levendigheid eens Paards voor den Rijd-meester zij, wanneer hetzelve genoegzaam vrij staat, doordien zoodanig Paard zeer spoedig op al hetgeen ongewoon is, zijne opmerkzaamheid vestigt; — des te

zijn, dat dezelve, indien men hen slechts nadert, terstond de pis lozen, en schreeuwen, en, bij de geringste aanraking, slaan, bijten, en andere ondeugden bedrijven. Zoodanige Paarden zijn doorgaans het moeijelijkst te beslaan. Daarbij behoort voorzigtigheid in acht te worden genomen, ten einde zich tegen beleedigingen te beveiligen; en dezelve vorderen reeds eene veel strengere behandeling.

§ 22.

Wanneer de helper de regte wijze, om de voeten op te ligten aan een tam en goedwillig Paard heeft geleerd, en de Rijd-meester een halstarrig

moeijelijker wordt hierbij het werk des helpers, vermits de aanraking des ligchaams, indien dezelve te fijn is, bijv. het kittelen, ook als dezelve te sterk is, het gevoel des diers beleedigt. Het komt er vooral op aan, hier den juisten trap te treffen, waartoe veel oordeel, een geoefend gevoel, en langdurige ondervinding gevorderd worden. Ik houd dus ook, om de, hier aangevoerde, redenen, deze soort van Paarden voor de moeijelijkste in de oefening.

Aanm. van K. op § 22. Het is volstrekt noodig, dat de helper, vooral bij deze soort van Paarden, volkomen bekend zij met de verschillende handgrepen, welke hij moet verrigten, vermits de Rijd-meester zich bij den voortgang der oefening alleen met de opmerkzaamheid des Paards kan bezig houden, en het hem moeijelijk vallen moet dezelve aanhoudend te boeijen. Niets zal de opmerkzaamheid des Paards meer storen, dan het bijzijn van vele aanschouwers. Indien zulks evenwel plaats mogt hebben, zoo moeten de personen, die tegenwoordig zijn,

Paard wil doen beslaan, dan moet hij hetzelve, tot dat einde, vooraf behoorlijk voorbereiden. Het Paard behoorlijk voorbereiden noemt men het dier opmerkzaam maken op hetgeen men van hetzelve verlangt. Tot dat einde is doorgaans, even als in de bovenstaande gevallen, noodig, dat men indruk op het Paard verwekke.

§ 23.

Het verwekken van indruk wordt te weeggebragt door het schudden met de lijn van den kaptoom, aan de regter en linker zijde, maar niet

zich volkomen stil houden, en niet spreken, zich achter den Rijd-meester plaatsen, opdat het oog des Paards door niets op eene andere gezigtslijn gevestigd worde.

Aanm. van K. op § 23. Het ontstellen maakt eigenlijk den overgang uit tot de oefening door dwang; en is als het uiterste zielkundige hulpmiddel te beschouwen. Hier werkt de menschelijke blik niet alleen door het aanstaren, maar ook door bedreiging en het verwekken van vrees, waardoor de sterkste uitwerking wordt voortgebragt. Het Paard ontwijkt gaarn den aanblik van den mensch, blijft dikwijls, onder het leiden, als het door den gebieder wordt aangestaard, terug. Hetzelve behoort evenwel, bij deze behandeling, niet alleen door den blik opletteud te worden gemaakt, maar deze moet op de ziel des Paards een dieperen indruk maken.

Het aanstaren moet derhalve altijd eerst het ontstellen voorafgaan. Door de versterkte boeijing der oplettendheid, door den blik, moet het Paard in de hoogste spanning worden gebragt. Eerst dan, en wanneer het zich aan dezen toestand wil onttrekken, kan het bevreesd maken, door het bedreigend

door het rukken aan dezelve, door hard toespreken, door een ernstig staren in de oogen des Paards, en het dreigen met de hand van den Rijd-meester, voor dat de helper hetzelve nadert, om den voet op te beuren. Heeft men vooraf een behoorlijken indruk verwekt, en is de Rijd-meester een Paarden-kenner, dan zal hij opmerken, hoe het Paard, nadat hij opgehouden heeft te bedreigen, zijne oogen op hem gevestigd houdt, de ooren naar hem toekeert, en zijne geheele opmerkzaamheid op hem vestigt. Zoodanig Paard, dat op deze wijze opmerkzaam is gemaakt, wordt in figuur 4 voorgesteld.

§ 24.

Het Paard in deszelfs gedragingen te leeren kennen, en zich door hetzelve te doen verstaan, is van groot belang, en bij iedere gelegenheid

aanstaren en het toeroepen van *holla! pah!* of het ontstellen worden aangewend, terwijl tevens het Paard, door de werking van den kaptoom, nog banger wordt gemaakt. De uitwerking van het ontstellen is dus de vrees en schrik, welke eerst wederom door het streelen moeten verminderd worden, voor dat de helper zijn werk mag beginnen.

Aanm. van K. op § 24. Alle oefening hangt af van de kunst, om zich door het Paard te doen begrijpen, en om, na de vervulling van datgeen, wat van hetzelve verlangd wordt, door belooning, de belangstelling des diers in dezelve op te wekken. Wat belang kan het Paard er bij hebben, ook wanneer het den wil des helpers wel heeft begrepen, dat

onontbeerlijk. Indien de Rijd-meester het Paard onophoudelijk in de oogen ziet, zoo zal hij gemakkelijk ontwaren, wanneer hetzelve in den zin heeft te bijten, te schoppen, of te slaan. Op dit tijdstip moet hij zijne ontevredenheid, door tegen het Paard hevig te spreken, door het dreigen met de regter hand, het schudden met de lijn, of met al deze middelen te zamen, te kennen geven, zoo als op figuur 4 wordt aangetoond, om, op deze wijze, het Paard in deszelfs voornemen te verhinderen. Indien de helper bijv. den voet des Paards wil opligten, en hetzelve in den zin heeft zich hiertegen te verzetten, dan zal hij ontwaren, dat hetzelve zijne opmerkzaamheid van den Rijd-meester aftrekt, en op den helper

het den voet moet opgeven, en zulks wezenlijk doet, indien het daartoe niet door eene, reeds vroeger erlangde, belooning wordt aangespoord? Deze wijze van oefening zonder belooning is van weinig kracht, ofschoon het Paard, bij de oefening door geweld (*par force-dressuur*), door te gehoorzamen, zich de kastijding bespaart. Heeft men zich door het Paard doen verstaan, heeft men het bekend gemaakt met hetgeen men van hetzelve verlangt, heeft men het, wanneer het zich gewillig toont om te doen, wat men wenscht, met suiker of voeder, waarin het groot belang stelt, beloond, alsdan is de zaak gereed, en er is slechts eene voortgezette oefening noodig, om het Paard alles vaster in het geheugen te prenten.

Intusschen is het bestuderen van het gelaat der paarden, om deszelfs uitdrukking niet alleen te kennen, maar ook te gissen, eene groote kunst, waartoe veel oefening, ondervinding, en omgang met Paarden gevorderd worden.

vestigt (zie figuur 5). De Rijd-meester merkt zulks aan het Paard, en moet hetzelve, door de opgegevene middelen, hierin voorkomen en dit beletten. Hij geeft daardoor aan het Paard te kennen, dat hij niet verlangt, dat het den voet aan de hand van den helper onttrekke.

§ 25.

Wanneer het Paard den Rijd-meester heeft begrepen en hem gehoorzaamt, dan moet hij zijnen gestrengen blik, zijne dreigende bewegingen, en zijne forsche stem, in eene zachte, streelende, en vleijende veranderen. Maar slaat het Paard den

Aanm. van K. De mond en beenen zijn de wapenen, door de Natuur, aan het Paard, tot aangrijpen en verdediging gegeven. Door het afstaan dezer wapenen geeft het Paard zich als gevangen, en dit is de reden, dat hetzelve zoo ongaarn den eersten, zoowel als de laatste, aan den mensch ter bestiering overlaat. De oefenaar, zoowel als de helpers moeten het dier, op eene duidelijke en verstandige wijze, van het tegendeel trachten te overtuigen, en het doen ondervinden, dat het, terwijl het zijne wapenen heeft afgestaan, niet alleen niets heeft te vreezen, maar zelfs op beloningen en eene streelende behandeling hoopen mag. Is het Paard hiervan overtuigd geworden, zoo zal het van zelfs, en, bij de geringste aansporing, in de verlangde verrigtingen genoegen nemen, in de hoop daarvoor eenige belooning te erlangen.

Wordt dit evenwel op eene ongepaste, ruwe, onverstandige, wijze gevorderd, en worden de voeten op eene gelijke wijze aangevat, zoo zal het dier zich daartegen met alle kracht verzetten, en de oefening moeijelijk maken.

helper, of gedraagt het zich somtijds weêrspannig, dan neemt de Rijd-meester wederom de gelegenheid waar, om hetzelve door zijne stem, oogen, dreigende bewegingen, of door de lijn van den kaptoom, zijne ontevredenheid te kennen te geven. Worden deze hulpmiddelen goed en te regter tijd aangewend, dan kan men zeker zijn, dat het Paard den Rijd-meester volkomen heeft begrepen, en het zal de eerstvolgende keer geheel aflaten van te slaan, of ten minste veel handelbaarder zijn. Wanneer het Paard, indien het nog niet op eene dusdanige wijze is behandeld geworden, in het begin den Rijd-meester niet terstond mogt verstaan, dan zal het toch, onder deze voortgezette, doelmatige, behandeling, zelfs spoedig begrijpen, wat men van hetzelve wenscht gedaan te hebben, en de kwade gewoonten nalaten, welke het, tot dus ver, slechts als verwering tegen eene slechte behandeling had uitgeoefend.

§ 26.

Zoo lang als de behandeling duurt, mag de Rijd-meester zijne oogen niet van die des Paards afwenden, zoo als op alle figuren wordt aange-

Aanm. van K. Het zal moeijelijk zijn, om al hetgeen de schrijver verlangt, op deze wijze te volbrengen. Het staren in de oogen des Paards, het zien naar de plaatsing van deszelfs voeten, en eindelijk het teregtwijzen van den helper en

toond, opdat de oplettenheid van hetzelve niet verloren ga. Op zijn hoogst mag hij met een enkelen blik zien, of het Paard gelijkmatig op alle vier voeten sta. Over het algemeen moet de Rijd-meester zich eigen maken, om gelijktijdig in de oogen de bewegingen des diers te lezen, en de helpers en den hoefsmid te bestieren.

§ 27.

Het Paard op den regten tijd te voorkomen bestaat daarin, dat men niet afwachte, dat hetzelve zijne verkeerde gewoonten heeft uitgevoerd, maar

den hoefsmid, zijn bemoeijingen; welke niet gelijktijdig met naauwkeurigheid kunnen worden verrigt, zonder dat de eene of andere zaak hierbij verzuimd worde. Ik ben van meening, dat de Rijd-meester, voordat het Paard wordt aangevat, dient acht te geven op den regten stand der voeten, en zich dan eerts met het aanstaren bezig te houden; hij deele vervolgens zijne bevelen aan den, vooraf wel onderrigten, helper mede, zonder daarnaar te zien; doch roepe den hoefsmtd er niet vroeger bij, dan wanneer het Paard reeds rustig staat, en geleerd heeft den voet goedwillig te laten opbeuren.

Aanm. van K. op § 27. Heeft men niet geleerd het Paard te voorkomen, zoo valt er ook niet aan te denken, om hetzelve de kwade gewoonten te doen vergeten, veelmin, om het dezelve te doen afgewennen. Er zijn Rijd-meesters, die het dier toelaten deszelfs verkeerde gewoonten op te volgen, en zelfs gaarn zien, dat het dezelve herhaalt, ten einde het daarvoor des te harder te kunnen straffen, en die meenen, door de verdubbeling der straf, waartoe zij dikwijls de onbarmhartigste middelen aanwenden, het alle verkeerdheden te kunnen aflee-

dat men het kwade voornemen, door bedreiging met de stem, met de oogen, en gebaren, trachte te verijdelen, of dat men vroegtijdig den voet loslate, of op eene andere gepaste wijze toegeve. De oogen van het Paard zijn de spiegels zijner ziel, en een onbedriegelijk teeken van deszelfs voornemen De Rijd-meester moet zich daarom ook geheel en al naar de teekenen, welke de oogen geven, regelen. Bijv., indien het Paard, door de oogen en bewegingen te kennen geeft, zooals in figuur 5 te zien is, dat de helper den voet te lang vast houdt, dan moet hij terstond last geven, om denzelven los te laten; en wanneer de hoefsmid met het veeg-mes niet zacht genoeg werkt, en het Paard dit, door zijne bewegingen,

ren. Dit zijn evenwel naturalisten, die geenszins in staat zijn de zielkundige eigenschappen des Paards te beoordeelen, en ook nimmer eene volkomene verbetering van deszelfs onvolkomene hoedanigheden zullen te weeg brengen.

Het gebeurt intusschen, bij de moeijelijkheid om de oogmerken des Paards vooruit te zien, zeer dikwijls, dat, ongeacht den besten wil van den afrigter, niet altijd, op den regten tijd, de uitoefening der verkeerde gewoonten, door vermaning of rust, kan worden voorgekomen. Dan moet natuurlijk bestraffing volgen, om het dier tegen deze gewoonte in te nemen; evenwel moet men dezelve nimmer voorbedachtelijk doen begaan, of daartoe aanleiding geven, ten einde het Paard te kunnen bestraffen. Dit zou alleen dan kunnen plaats hebben, wanneer men het dier reeds heeft verbeterd, en het eene proeve moet geven, of het de verkeerde gewoonte zonder terugkeering hebbe afgeleerd.

te kennen geeft, (zie figuur 5,) dan moet hij insgelijks de ondoelmatige behandeling van den smid terstond doen ophouden, of bevelen, dat de voet des Paards worde losgelaten.

§ 28.

De wijze, waarop de gewone krijgs-Ruiters en Paarden-knechten de voeten ophouden, is verkeerd; zij gaan voort dezelve met kracht vast te houden, niettegenstaande het ongeduld, hetwelk het Paard te kennen geeft, om verligting te erlangen. De pijn, aan de gewrichten en banden veroorzaakt, zet hetzelve aan tot slaan en weêrspannigheid.

§ 29.

Die, over het algemeen, meent, dat hij door ligchaamskrachten, het Paard kan overmeesteren, zal zich altijd, en wel doorgaans tot zijn nadeel, bedrogen vinden. Wanneer het niet door goedheid, inschikkelijkheid of list overwonnen wordt, dan zijn twintig menschen niet in staat één Paard, dat zich van zijne wapenen goed weet te bedienen, te overweldigen; veel minder kan een enkel mensch een kamp van ligchaamskrachten met hetzelve wagen, vooral niet, wanneer het op het opbeuren der voeten aankomt, welke deszelfs hoofd wapenen uitmaken.

§ 30.

Ik kan hier niet onopgemerkt laten, dat het zelfs bij het rijden een groot voordeel geeft, dat men op het geschikte tijdstip het Paard weêrhoudt. Deze opmerkzaamheid heeft reeds velen het leven gered. Wil een Paard, bijv., onder het rijden, naar huis keeren, dan geeft het zulks eenige oogenblikken vooraf te kennen; het wendt den kop eenigzins achterwaarts om, en speelt met de ooren naar achteren en zijn geheele gang is gespannen. Dit is voor den opmerkzamen Ruiter een voldoend kenteeken; dat het wil omkeeren. Hij moet nu niet afwachten, totdat het zich heeft omgekeerd, maar hij moet het in tijds toeroepen, en met de beenen aanzetten, om vooruit te gaan. Verzuimt hij dezen geschikten tijd, en slaagt het Paard in deszelfs voornemen, dan zal het zulks, bij iedere gelegenheid, herhalen, en de Ruiter zal groote moeite hebben, om hetzelve deze verkeerdheid af te leeren. Eene kastijding met de sporen en zweep, bij zoodanige gelegenheden, heeft dikwijls ongelukken te weeggebragt, die zouden zijn voorgekomen, indien de Ruiter de oplettenheid gehad had, het oogmerk des Paards te voorkomen.

§ 31.

De ware kenner, die met de natuur des Paards

gemeenzaam is geworden, zal zich bij vele gelegenheden, wanneer het verkeerde gewoonten aan den dag legt, zeer gemakkelijk en zonder aanwending van geweldige middelen, weten te redden,

Aanm. van K. Het ware te wenschen, dat de Schrijver de belooning door voeder, brood of suiker, mede in zijn, anders zoo voortreffelijk leerstelsel, opgenomen, en zich daartegen niet op zulk eene beslissende wijze verklaard had. Dit schijnt aan te duiden, dat hij, te dezen aanzien, nog niet geheel bevrijd is van het gevoelen, door hem in die tijden omhelsd, toen hij alles nog met geweld wilde doorzetten.

Aan de goede grondbeginselen, welke in zijn leerstelsel tot onderrigt gevonden worden, ontbreekt de belooning. Waarin kan het belang bestaan, dat het Paard hecht aan de lessen van het onderwijs? Alléén in den vriendelijken blik des meesters of zijn kruiswijze streelen? Er wordt, in den menschelijken omgang, reeds eene meer naauwkeurige bekendheid met iemand gevorderd, om zijn blik wel te onderscheiden; zou nu het Paard daarvoor van nature een instinkt bezitten? En welk belang kan het Paard stellen in den vriendelijken blik van den mensch, indien het tevens niet nog meer beduidende bewijzen van goeddoen ondervindt.

De Schrijver heeft volkomen gelijk, wanneer hij zegt, dat de toereiking van voeder het Paard aan den bestierder verbindt, en tam maakt, even als kinderen, door snoeperijen, aan de menschen, die zij anders niet beminden, verkleefd kunnen worden. Indien wij nu, door de ondervinding, de goede uitwerking dezer middelen kennen, waarom zullen wij dezelve dan niet bezigen, ten behoeve van de oefening des Paards, en deszelfs belangstelling in het onderrigt? Misschien, omdat eenige berijders, die hun onderwijs geenszins op zielkundige gronden vestigen, (*) daarover lagchen zullen? Boven zoodanigen spot

(*) *Naturreiter*, in tegenoverstelling van *psychologische* Rijd-meesters.

terwijl de onkundige, in dusdanige gevallen, met het Paard in strijd geraakt, en met hetzelve worstelt, waarbij het dikwijls te kort schiet en schade lijdt. Een tijdig toeroepen heeft reeds menig een uit de ongelegenheid gered, en niet zelden uit het gevaar gebragt, terwijl daarentegen het ontijdig gebruik van sporen en zweep velen duur te staan kwam. Ik kan niet voorbij mij tegen de meening te verdedigen, als of ik de zachte behandeling des Paards zoo ver zou willen uitstrekken, dat men hetzelve, bij het afrigten, wanneer het er op aankomt, om hetzelve verkeerde gewoontens af te leeren, op brood, suiker en soortgelijke lekkernijen, zou dienen te vergasten. Zulks zou hier niet te pas komen, en kan alleen strekken, om een Paard geheel en al aan zich te verbinden, zoo dat het ons naloopt, als een Hond, of om hetzelve het opbrengen (apporteren) te leeren. Bij de behandeling, welke het onderwerp van dit geschrift uitmaakt, maak ik steeds van gestrengheid ge-

moeten mannen, die eenen nieuwen weg bewandelen, zich verheven achten; en ik schaam mij niet te bekennen, dat ik zeer kwaadaardige paarden niet alleen door suiker tam heb gemaakt, maar ook het onderrigt tot het hoefbeslag zonder dwang, hetwelk in dit geschrift wordt behandeld, heb zien in het werk stellen bij zeer hardnekkige Paarden, die in het begin uit kwaadheid geen voeder wilden nemen, doch welke, nadat zij het hadden leeren kennen, met de meeste bereidwilligheid, ten einde hetzelve te verdienen, al datgeen verrigteden, wat men van hen verlangde.

bruik, maar alleen door middel der stem, van den blik, van bewegingen, en van den kaptoom.

§ 32.

De helper moet, bij het beslaan, zoodanig geplaatst worden, dat hij door het Paard noch gebeten noch geslagen kan worden.

De plaatsing van den helper bij het beslaan is van het grootste belang, en maakt, bij mijne handelwijze, het werktuigkundige deel uit, terwijl de voorschriften omtrent de werkzaamheid van den

Aanm. van. K. Er is geen twijfel aan, of de houding des helpers, en tevens ook deszelfs plaatsing naast het Paard, waaruit zijne verrigtingen moeten voortvloeijen, zijn van het grootste belang, waarbij een even fijn gevoel, en dezelfde mate van oordeel en geschiktheid worden vereischt, als tot de werkzaamheden des Rijd-meesters gevorderd worden; weshalve de personen, die tot dit werk gebruikt worden, geenszins ruwe, of onleerzame menschen behooren te zijn.

Wil de Rijd-meester zijn werk met naauwkeurigheid uitvoeren, zoo moet hij de kostbare oogenblikken, waarin het Paard zich geneigd toont, om te gehoorzamen, niet laten varen, ten einde zich bezig te houden met het onderwijs, hoe men de voeten moet aanvatten.

Even zoo weinig kan hij den helper den trap van gevoel mededeelen, waarmede het eerste aanvatten moet plaats hebben, van hetwelk evenwel zeer veel afhangt.

De stand des helpers moet derhalve vast zijn, en zoodanig, dat hij gemakkelijk al de deelen des Paards kan bereiken, en met het doel des hoefbeslags overeenkomt, zoo als in de volgende § wordt aangetoond.

Rijd-meester, het zielkundige gedeelte kunnen genoemd worden. De, tot hiertoe gewone, plaatsing des helpers bij het beslaan, heeft reeds menigen vluggen knaap den voet gekost. Over het algemeen worden, zoo wel bij de Ruiterij als in den burgerlijken stand, geheel onbekwame personen tot dit werk gebruikt, welke zich, naar eigene verkiezing plaatsen, waar en zoo als zij zulks goedvinden; en het is inderdaad alleen aan een toevallig geluk toe te schrijven, dat daardoor nog niet meerdere ongelukken gebeurd zijn. Maar, is de helper eenmaal geslagen, dan verliest hij het vertrouwen op de Paarden, grijpt, in het vervolg, als van verre naar den voet; en trekt denzelven, in plaats van regt achter uit, zijdwaarts naar zich toe, waardoor het dier pijn wordt veroorzaakt, welke het tot verdediging en weêrspannigheid aanzet. Hiervan is het gevolg, dat het Paard zich weldra van niemand meer naar den voet laat grijpen.

Van hoeveel belang, en tevens hoe nuttig het zij, den helper, bij het beslaan, eene behoorlijke en geschikte houding aan te wijzen, opdat hem geene beleediging worde toegebragt, wordt daardoor bevestigd, dat van het groot getal lieden, die mij, bij het beslaan van vele honderden kwade en bedorvene Paarden, volgens mijne behandeling, geholpen hebben, zelfs niet een eenige gebeten of geslagen is geworden. Maar ik heb, tot dit

einde, ook telkens den helper behoorlijk hieromtrent onderrigt. Weet hij eenmaal met kwade Paarden om te gaan, en hoe hij zich, bij het beslaan, plaatsen moet, zoo kan men zeker zijn, dat het goede, onbedorvene, Paard goedaardig blijft, en het kwade, en bedorvene, bijna altijd te regt gebragt of verbeterd zal worden.

§ 55.

De plaatsing nu van den helper bij het Paard, welks voet hij, tot het beslaan, moet opligten, is de volgende:

Moet bijv. de regter voorvoet opgenomen worden, dan plaatst zich de man naast den regter

Aanm. van K. De plaatsing van den man tot dit oogmerk rust op goede gronden; doch ik kan niet nalaten hier wederom aan het voordeel van het aanbinden te herinneren, dewijl het Paard daardoor tevens verhinderd wordt te bijten.

Er zijn weinige Paarden, welke al de vier voeten weigeren op te geven; het liefst laten zij, die gene uitgezonderd, welke vooruitslaan, de voorvoeten opligten, en, over het geheel, is het daaromtrent ten aanzien van den éénen voet toegeeflijker dan omtrent al de overigen. Deze moet dan ook het eerst bij het onderwijs worden opgenomen en behandeld. Op dezen volgt de tegenoverstaande, en op deze wijze wordt de behandeling over het kruis voortgezet, namelijk, wanneer het Paard goedmoedig van aard is. Is hetzelve evenwel kwaadaardig, zoo moet men een begin maken met den gemakkelijksten voet, welke eerst, ten einde het vertrouwen des Paards te winnen, op de, door den Schrijver voorgestelde, wijze, tot een zekeren trap van volkomenheid in het opbeuren moet worden gebragt, en bij iedere

schouder des Paards, met het gezigt naar voren gekeerd, in de rigting met den kop van het Paard, en met zijn linker schouder tegen over den regter des Paards, de voeten nabij elkander. Met de linker hand vat hij de manen des Paards, of wanneer het voor hem te groot is, steunt hij zich tegen deszelfs schouderen, ziet hem in het regter oog, en blijft zoo lang in deze houding, totdat het rustig is. De eenigermate uitgestrekte linker arm bepaalt den afstand des mans van het Paard. Bij dezen stand kan de helper noch met de voorvoeten geslagen, noch door het Paard gebeten worden, daar hij iedere beweging van den kop gadeslaan en voorkomen kan, door slechts met de regter hand een dreigend gebaar tegen dezen te maken.

Bij de plaatsing, om den linker voorvoet op te ligten, worden dezelfde handgrepen, doch in eene omgekeerde verhouding, in het werk gesteld.

Ter opneming van den regter achtervoet, plaatst men den helper met het aangezigt tegen de heup des Paards, en met dezelve op eene gelijke hoogte,

vordering niet terstond moet worden losgelaten; men geve het Paard onderwijl eenigen suiker en voeder. Deze les moet niet zoo lang worden voortgezet, totdat het Paard zich begint te vervelen. Is hetzelve in het opgeven van dezen voet genoegzaam geoefend, zoo ga men, op de voorgeschrevene wijze, tot den anderen, die in het kruis staat, over, en vervolge deze behandeling, totdat men het omtrent al de vier voeten tot dezelfde volkomenheid hebbe gebragt.

Hij steunt de regter hand met eenen vasten, uitgestrekten, arm zoodanig tegen de heup des Paards, dat, bijaldien hetzelve zich met het achterstel naar hem toe wil keeren, om hem te slaan, hij, door middel van zijnen arm, het Paard terug drukken kan, of door hetzelve eerst moet weggeschoven worden. Dit aanleunen geschiedt, zoowel om de zwaarte van de voor- of nahand, naar mate het aan de schouders of heupen plaats heeft, op de tegenovergestelde zijde over te brengen, als ook, om te gelijkertijd aan den helper een vast steun- en standpunt te verschaffen. De uitgestrekte arm bepaalt ook in dit geval den afstand tusschen het Paard en den helper. De beide voeten van den laatsten moeten naast elkander op den grond staan, en, aangezien de helper, in deze houding, het onderlijf eenigzins naar voren moet buigen, zoo wordt hierdoor de eigenlijke verwijdering der beenen van het Paard bepaald. Bij het opligten van den linker achtervoet, komen dezelfde handgrepen, doch met de tegenovergestelde hand en plaatsing, in aanmerking.

§ 34.

Moet de helper een, in den stal vast gebonden, Paard leeren, om zich den voet te laten opligten, ten welken einde hij de, te voren opgegevene, plaatsing moet aannemen, dan moet hij

geenszins verzuimen op het oog des Paards te letten, opdat hij terstond aan hetzelve kunne ontwaren, wanneer het in den zin heeft kwaad uit te voeren. Wil hij bijv. een voorvoet opnemen, en het Paard maakt bewegingen, om hem te bijten, dan moet hij spoedig de hand, waarmede hij den voet tracht op te ligten, tegen den kop des Paards wenden, waardoor hij voorzeker het bijten zal voorkomen. Maar, over het algemeen, moet men deze oefening van kwade Paarden, in den stal, gelijk reeds gezegd is, zoo veel mogelijk, vermijden.

§ 35.

Wij hebben reeds doen opmerken, dat, voor dat de helper de voeten der Paarden, bij het beslaan, opneemt, de Rijd-meester naar het verschil der geaardheid van het Paard, op hetzelve (wanneer het goedaardig of vreesachtig is, door streelen met de vlakke hand over het voorhoofd en de oogen, indien het echter kwaad en weêrspannig is, door toeroepen, door een forschen blik, door dreigende bewegingen, en het schudden met de lijn van den kaptoom) indruk verwekken en hetzelve daardoor voorbereiden moet, opdat het gedooge, dat de helper het nadere, en den voet kan opnemen.

Daar het opnemen van den voet de gewigtigste

werkzaamheid van den helper is, zoo moet men denzelven de, te voren beschouwde, houdingen, bij een rustig en goedaardig Paard, eerst vooraf duidelijk aantoonen.

Wordt dit verzuimd, dan kan het zeer ligt gebeuren, dat de helper, bij eene ongeschikte plaatsing, door een kwaad Paard geslagen wordt, en de Rijd-meester misschien lang vruchteloos zal pogen, om het Paard tot lijdzaamheid te brengen.

§ 36.

De voeten van het Paard worden, door den helper van den hoefsmid, zeer zeldzaam, overeenkomstig de natuur des Paards, zacht en met oordeel opgenomen. Ieder verrigt zulks zoo als hij wil, en het hem goeddunkt. De een vat terstond het sprong-gewricht aan, de ander het pijpbeen, een derde grijpt den voet, waar hij denzelven maar vatten kan, een vierde ligt den voet terstond hoog op, het Paard moge groot of klein zijn, de vijfde trekt denzelven zijdwaarts, enz.; velen houden den voet zoo lang op, totdat de smid het ijzer gerigt en onder geslagen heeft. Dit zijn alle groote fouten tegen de doelmatige, en met de natuur overeenkomende, behandeling des Paards, bij het beslaan, en dezelve brengen, zonder twijfel, de reeds meermalen opgegevene, nadeelige, gevolgen te weeg.

§ 37.

De opheffing van den voet wordt in drie bewegingen of tijdperken (tempo's) volbragt.

De eerste beweging, bij het opnemen van den regter voorvoet, bestaat daarin, dat de helper zich, overeenkomstig de gegevene aanwijzing, naast den schouder des Paards plaatst, op den linker hiel draait, en zich met het aangezigt naar

Aanm. van K. De gene, die den voet opligt, of de helper kan ook, behalve zijne geschiktheid tot dit werk, veel tot het welgelukken van de oefening des Paards toebrengen. Men zou kunnen denken, dat de persoon, die het Paard oppast, hetzelve voedert en verzorgt, ook het best van het dier gekend en verdragen wordt. Indien het eerste al waar moge zijn, zoo bevestigt zich dit nogtans niet altijd ten aanzien van het laatste. Gewoonlijk hebben de oppassers reeds onderscheidene proeven in het werk gesteld, voor dat het Paard aan de oefening wordt onderworpen, waarbij meer werktuigelijke dan zielkundige middelen waren aangewend geworden. In zoodanig geval zal het Paard zich veel minder gemakkelijk aan zulken oppasser onderwerpen, dan aan een' vreemden mensch, die hetzelve wel onbekend is, maar waartegen het geen haat of afkeer heeft.

De vrees voor den helper is het eerste verschijnsel, hetwelk zich vertoont, dat men moet trachten te verwijderen, en in vertrouwen te doen veranderen.

Om dit oogmerk te bereiken, zal er geen beter middel zijn, dan het aanbieden van suiker of voeder, moetende het Paard vooraf nog den helper berieken. Indien deze, vooral bij het aanvatten der achtervoeten, hetzelve van ter zijde nadert, waarbij het uit vrees zijdwaarts uitwijkt, zoo moet hij het Paard niet volgen, maar op zijne plaats staan blijven

het Paard toekeert. De, voor het Paard staande, Rijd-meester moet, zoo als reeds vroeger geleerd werd, het Paard behoorlijk hebben voorbereid, opdat het zijne oplettendheid meer op denzelven dan op den helper bepale. Mogt het Paard zich voor den helper bevreesd maken, dan moet deze terstond ophouden, en zich naast den Rijd-meester plaatsen, zich van het Paard laten beriéken, en hetzelve van het voorhoofd af, met de beide vlakke handen, streelen, totdat hij langzamerhand en afwachten, totdat de Rijd-meester hetzelve wederom tot bedaardheid gebragt, en op de vorige plaats terug gevoerd hebbe. Nimmer moet de helper zich aan het Paard opdringen. Men behoort, in het algemeen, in het begin zich slechts te vergenoegen met geringe vorderingen, de oefeningen bij ongeduldige Paarden korter maken, dan bij andere, nimmer dezelve zoo lang doen voortduren, totdat het dier ongeduldig wordt, en altijd in den tijd van volkomene bedaardheid eindigen.

Het doen eindigen der les moet eene belooning zijn voor de vervulling van hetgeen men van het Paard verlangde.

Ieder Paard kan gevoegelijk twee malen daags, eerst gedurende een half uur, en vervolgens, bij opklimming, een geheel uur, volgens de hier voorgeschrevene grondregels, des morgens en des avonds, worden geoefend. Bij het begin nogtans van iedere les moet het onderrigt der vorige herhaald worden.

Heeft men het zoo ver gebragt, dat het Paard gedoogt, dat de hand des helpers rustig aan de koot blijft liggen, — hetwelk men het eind van het eerste tijdperk der oefening kan noemen, — als dan, en niet eerder, moet men overgaan, om langzamerhand den last des ligchaams op den anderen voet over te drukken, vervolgens, om den voet van den bodem los te maken, en verder, om denzelven voor en na van den grond op te heffen.

wederom op zijne vorige plaats, naast den schouder des Paards, te staan kome. Mogt het Paard zich, uit vrees, nog eenigermate onrustig toonen; dan moet noch de Rijd-meester noch de helper het geduld verliezen, maar zij moeten met het voorbereiden zoo lang voortgaan, totdat het Paard rustig staat. Behoort het tot die soort van Paarden, die steigeren en vooruitslaan; dan moet het met het achterstel, in een hoek geplaatst worden, waaruit het noch links noch regts zich kan verwijderen. Bij zoodanig Paard moet de Rijd-meester zich ook meer tijd geven; want het is moeijelijker te beslaan, dan zulk een, dat de achtervoeten niet wil opgeven. Staat de helper wederom op zijne bepaalde plaats naast den schouder des Paards, en is hetzelve rustig, dan steunt hij de linkerhand tegen den schouder, of vat de manen, en verschaft zich op deze wijze een steun voor zijn ligchaam, met het aangezigt tegen het Paard.

Met de regter vlakke hand, de duim naar boven gekeerd, begint hij nu het Paard van den schouder af naar de knie toe nederwaarts te streelen. Is het daarbij onrustig, dan trekt hij de hand weg, en begint op nieuw aan dat gedeelte van den schouder, of de vlakte van den hals, waar zich het Paard het minst tegen verzet, te strijken, gaande hiermede zoo lang voort, totdat het zijne hand goedwillig aan de koot laat komen,

en zelfs lijdt, dat dit deel wordt aangevat. Bij deze, zoo min als, over het algemeen, bij andere gelegenheden, wanneer de voet des Paards moet worden opgebeurd, mag dezelve ergens gedrukt worden. Is het nu, ten gevolge der, met het Paard gemaakte, kennis, de tijd, om den voet op te nemen, dan moet de helper de, naar boven gekeerde, duimen naar achteren laten zakken, zonder echter de koot te drukken; en, op de wijze, zoo als in figuur 1 wordt voorgesteld, den voet meer door middel van den duim voorwaarts heffen, en, voornamelijk met de linker hand, de zwaarte des Paards over drukken, ten einde den, op den regter voet overgebragten, last des ligchaams te verligten. Is de voet langzamerhand ongeveer eene span lengte van den grond naar voren gebragt, dan is daarmede het eerste tijdperk, dat in figuur 1. wordt voorgesteld, volbragt.

§ 58.

De tweede beweging volgt uit de eerste. Wanneer namelijk de voet, met in achtneming der vroeger gegevene voorschriften, vooruit is ge-

Aanm. van K. Onzes oordeels, is het woord beweging, tijdperk (tempó), hier gebezigd, te hard, dewijl het eene zielkundige oefening is, waarvan de vorderingen afhangen van de gedweeheid des Paards, welke ninmer door zekere maat van tijd kan bepaald worden.

Ook mag immers, volgens den eens vastgestelden grondregel

bragt, buigt de helper denzelven zoodanig naar achteren, dat de verzenen tegen de ellebogen des Paards komen te staan, zoo als figuur 2. aanduidt. Indien het Paard, bij deze beweging, volkomen rustig is, dan is daarmede het tweede tijdperk volbragt.

§ 39.

Van deze beweging gaat men tot de derde over, waarbij de helper, terwijl de voet in twee bewegingen is opgenomen, zich een vierde gedeelte van een' cirkel, links om draait, zijne regter dije onder de knie des Paards brengt, en den linker voet, tot steun des ligchaams, achteruit zet, zoo als men in figuur 3. zien kan. De linkerhand laat ter zelfden tijd de manen los, of verwijdert zich van de schouderen; dezelve vereenigt zich met de regter hand aan de koot op zoodanige wijze, dat beide duimen naast elkanderen naar boven gerigt,

de voet niet met geweld opgebeurd noch gebogen worden, moetende zoowel het eerste als laatste slechts bij wijze van beproeving en langzaam worden ondernomen, waarbij, na iedere gelukte poging, niet alleen het loslaten, maar ook de belooning door streelen en voeder niet behooren te worden vergeten.

Aanm. van K. op § 39. Wij kunnen onze lezers niet genoegzaam op de trapswijze vorderingen opmerkzaam maken. Het is veel beter slechts weinige lijnen, om zoo te spreken, in de aanraking voort te gaan, dan te veel op eens te ondernemen, vermits, indien het Paard zulks niet verdraagt, terstond terug gegaan, en weder van voren af aan moet worden begonnen.

dit deel ongedwongen omvatten, zoo als insgelijks in figuur 5. aangetoond is.

§ 40.

Moet nu de voet uit deze houding neder worden gelaten, dan verlaat de linker hand de koot, en neemt wederom haar voorgaand steunpunt aan, tegen den regter schouder des Paards. De helper draait, nadat hij den linker voet bijgetrokken heeft, langzaam wederom een vierde gedeelte van een' cirkel regts, terwijl hij steeds nog met de regter hand den voet des Paards blijft vasthouden, en laat denzelven alzoo langzamerhand naar den grond neder.

Wanneer de linker voorvoet opgenomen, of naar beneden gelaten zal worden, dan moeten de bewegingen in eene tegenovergestelde verhouding plaats hebben.

Aanm. van K. Even zoo langzaam en trapswijze als de voet werd opgebeurd, even zoo langzaam moet dezelve ook wederom worden nedergezet. De voet mag volstrekt niet overeenkomstig het verlangen des Paards losgelaten, noch voor het einde der oefening aan het geweld des Paards worden overgegeven. Wij bedoelen hiermede evenwel geenszins, dat, indien het Paard ongeduldig wordt, de voet moet worden vastgehouden; dezelve moet veelmeer, om dit beide zamen te vereenigen, door de hand voelbaar tot aan den grond bijgeleid worden, ja zelfs moet de hand, wanneer de voet deszelfs rustpunt heeft verkregen, nog niet terstond van denzelven worden verwijderd.

§ 41.

Het kan niet genoeg worden aanbevolen, dat men met deze handgrepen beurtelings dan den regter dan den linker voorvoet moet opnemen, en altijd terstond wederom laten nederzetten, totdat men verzekerd is, dat het Paard zich den voet goedwillig laat opheffen.

Aanm. van K. Daär tot dusdanige behandeling alleen wel 10 minuten gevorderd worden, zoo blijkt uit deze § duidelijk genoeg, welke tijd er tot deze wijze van oefening noodig is, en dat, bij gevolg, wezenlijk kwaadaardige Paarden niet in 5 tot 60 minuten, maar dikwijls slechts in 5 tot 60 lessen, verbeterd kunnen worden.

§ 42.

Moet de helper den regter achtervoet in de eerste beweging opnemen, en is het Paard eenigzins onrustig, dan plaatst hij zich, met het aan-

Aanm. van K. Behalve de aanmerkingen, welke ik reeds vroeger gemaakt heb, moet ik hier op het verschil der aanraking tot het aanvatten der achtervoeten opmerkzaam maken, hetwelk plaats vond tusschen de wijze, welke hier wordt opgegeven, en die ik bijwoonde. Dit verschil bestaat daarin, dat de Schrijver aanraadt den schenkel aan de geheele uitwendige zijde tot aan de koot aan te raken, terwijl bij de behandeling, welke ik bijwoonde, de helper het achterbeen langs de buitenzijde slechts tot aan het sprong-gewricht mogt aanraken, moetende hij vervolgens evenwel den duim naar onderen wenden, en denzelven op de inwendige vlakte des scheenbeens tot aan de koot nederwaarts strijken.

gezigt, tegen den schouder des Paards, legt de beide handen op deszelfs rug, en voert dezelve langzamerhand naar het achterstel. Ontwaart hij, dat het Paard onwilligheid aan den dag legt, zich zamentrekt, of zelfs naar hem slaat, dan moet hij terstond ophouden, en op nieuw beginnen. Hoe langzamer hij de handen naar het achterstel voert, en hoe meermalen hij van zijde verwisselt, des te spoediger zal hij zijn oogmerk bereiken. Is hij tot het achterdeel gekomen, en is het Paard rustig, dan neemt hij wederom de rigting aan, welke reeds vroeger omtrent de achtervoeten is voorgeschreven, terwijl hij zich met de regter hand tegen de heup des Paards steunt. Met de vlakke linker hand gaat hij echter langzaam over het kruis, en daalt langs de buitenzijde der dijen naar beneden af, totdat hij aan de koot tracht te komen.

§ 43.

Ook bij deze behandeling moet met beide voeten zeer dikwijls worden afgewisseld, waarbij de

Aanm. van K. Zelden zal ook, in dit geval, het Paard eene gelijke bereidwilligheid toonen, om beide voeten te laten opbeuren, maar altijd den eenen liever dan den anderen laten behandelen, waarvan dikwijls ligchamelijke gebreken, als bijv. de spat, hazenhak (*courbe*), enz. de oorzaak kunnen zijn. Men moet telkens wederom beginnen met den voet, dien het Paard gaarn opgeeft, indien het weigert den anderen te laten opbeuren.

helper zich altijd achter om den Rijd-meester, die zich voor het Paard bevindt, naar de andere zijde begeven moet. Deze regel mag niet worden nagelaten, deels, om te verhoeden, dat de helper geslagen worde, hetgeen plaats zoude kunnen hebben, indien hij achter het Paard omging, maar ten anderen en voornamelijk, opdat het Paard daardoor niet wantrouwend en in deszelfs, zoo noodzakelijke, oplettenheid op den Rijd-meester niet gestoord worde. Insgelijks moet ook de helper met het streelen altijd den loop der haren volgen, en niet tegen dezelve op wrijven, hetwelk het Paard een onaangenaam gevoel verwekt.

§ 44.

Is het dier rustig, als de helper de hand aan de koot heeft gelegd, dan drukt hij de geheele zwaarte van hetzelve, met de, zich aan de heup

Aanm. van K. Wanneer de Rijd-meester, bij de behandeling der voorvoeten, (indien het Paard niet vooruit slaat) het voorstel hoog moet houden, om den last des geheelen ligchaams meer op het achterstel over te brengen, ten einde het voorstel te verligten, zoo moet hij, bij de behandeling der achtervoeten, hetzelve laag houden, opdat, in het laatste geval, de last op het rustend voorstel worde gebragt. Daar nu evenwel het Paard het grootste deel van den last op het achterstel draagt, (*) en hetzelve tot dit oogmerk ook van sterkere ge-

(*) Wij moeten in dit opzigt van den Heer KLATTE verschillen, daar wij op goede gronden meenen het daarvoor te

bevindende, hand over, opdat de regter voet verligt worde. Met de hand aan de koot, waarvan de duim naar boven is gekeerd, tracht hij dan, zonder den hoef te knellen, door eene zachte drukking naar voren, het Paard te doen begrijpen, dat men den voet onder den buik wil brengen. Kan men, bij de eerste beweging, den voet niet onder den buik heffen, dan zal het den Rijd-meester zeer moeijelijk of zelfs in het geheel niet gelukken, het Paard, in eenen korten tijd, te laten beslaan; want de houding in de eerste beweging, zoo als de 4de afbeelding aan-

wrichten voorzien is, die zich moeijelijker laten buigen, zoo moet hieruit klaarblijkelijk volgen, dat het opheffen der achterbeenen, eenige gevallen uitgezonderd, veel moeijelijker valt, dan der voorbeenen.

mogen houden, dat het zwaarste gedeelte van den last des ligchaams van het Paard op de voorbeenen rust. — Immers verkrijgt het, op zich zelf reeds zware, borststuk een aanmerkelijk toevoegsel van gewigt, door den langen en gespierden hals, en den, aan de wervelzuil bevestigden, kop. De loodregte zwaarte-lijn van het geheele Paard valt daarom, in den rustigen stand, veel nader bij de voorbeenen dan bij de achterbeenen, en bevindt zich onmiddelijk achter de schoft, bij het begin van den lastdragenden rug. Zulks wordt gemakkelijk daardoor bewezen, dat het ligchaam des Paards, wanneer het door middel van een gordel, welke dit deel onmiddelijk omvat, wordt opgeheeschen, in evenwigt hangt, terwijl het voorstel naar beneden neigt, zoodra de gordel slechts eenige duimen verder naar achteren om den buik is geplaatst.

De achterbeenen evenwel de meeste kracht moetende uitoefenen, om den last des ligchaams voort te bewegen, zoo was het noodig, dat dezelve tot dit oogmerk van sterke gewrichten en spieren werden voorzien.

De Vertaler.

toont, is de natuurlijkste voor het Paard, aangezien het die is, welke het zelf aanneemt, om vooruit te gaan. Het zal den voet, op deze wijze, ook des te goedwilliger laten opnemen, omdat dezelve vroeger, bij al zoodanige omstandigheden, terstond achteruit werd getrokken, hetgeen voor hetzelve niet anders dan pijnlijk kon zijn. Het Paard zal, op deze wijze, inzonderheid wanneer men daarmede dikwijls verwisselt, den voet spoedig opgeven, waardoor men voor het verder gelukken bijna reeds alles heeft gewonnen.

§ 45.

Het gebeurt dikwijls, dat de Paarden, bij het opligten der achtervoeten, geheel op den helper leunen, en wel zoodanig, dat hij niet in staat is met de, aan de heup zich bevindende, hand den last genoegzaam tegen te houden. In zoodanige gevallen, moet er een tweede helper bij de hand zijn, die de zwaarte van het Paard, met

Aanm. van K. Hieròp moet ik aanmerken, dat zoo lang het Paard niet geleerd heeft den last des ligchaams op drie beenen te dragen, hetzelve ook niet rijp en voorbereid kan worden genoemd. Een derde helper zou een dwangmiddel te weegbrengen, en bij het Paard sommige voorstellingen kunnen veroorzaken, welke met het opheffen van den voet door dwang overeenkomen. Drukt het Paard dus tegen, zoo is het nog niet bereid om den voet op te geven, en de oefeningen moeten daarom van nieuws worden begonnen.

beide handen, tegen de heup naar de tegenovergestelde zijde drukt, om daardoor den helper, die den voet opligt, verligting toe te brengen.

§ 46.

Bij de tweede beweging is de plaatsing van den helper nog altijd dezelfde. Om deze te volbrengen, daalt hij, zoo als bij de eerste beweging opgegeven is, met de linker hand, tot aan de koot naar beneden. Hier ter plaats draait hij dezelve zoodanig naar binnen, dat de duimen naar beneden, en de kleine vinger naar boven te staan komen, zoo als figuur 5 aanduidt. Dan ligt hij den voet, zonder denzelven te drukken, naar achteren. Verdraagt het Paard ook dit, dan ligt hij den voet, de volgende keer, iets hooger, en wel langzamerhand zoo hoog op, totdat dezelve 2 of 3 spannen van den grond kome, zoo als figuur 5 aanduidt. Men moet echter niet vergeten, dat, voor dat de voet van den grond geligt wordt, de zwaarte des ligchaams altijd vooraf moet worden overgedrukt.

Aanm. van. K. Bij deze beweging moet met de grootste omzigtigheid te werk worden gegaan. Intusschen ben ik van gevoelen, dat, wanneer de hand tot aan de buiging des sponggewrichts, langs de uitwendige vlakte, wordt gebragt, door eene vroegere wending naar de inwendige oppervlakte, de buiging beter wordt voorbereid.

§ 47.

De derde beweging volgt geheel uit de tweede. Wanneer namelijk de voet reeds twee of drie spannen van den grond is opgeligt, draait de helper zich langzaam links, en raakt, met zijn regter been, dikwijls een weinig tegen dat van het Paard. Verdraagt het dit, dan brengt hij eindelijk het been geheel onder dat van het Paard, op de wijze, zoo als het doorgaans bij het beslaan plaats heeft. De helper trekt nu zijne regter hand van de heup des Paards weg, en brengt dezelve tegen de linker hand aan de koot, zoodat nu beide handen den voet, met de duimen naar boven en naast elkanderen, en de punten der vingeren opwaarts gekeerd, omvat houden. Men moet er zorgvuldig acht op geven, dat de voet des Paards niet ter zijden, maar altijd achter uit getrokken worde, en de helper zijnen regter arm niet langs de binnen vlakte aan het sprong-gewricht plaatse, zoo als zulks altijd geschiedt, maar steeds aan de buitenzijde; aangezien de Paarden aan de binnenzijde doorgaans zeer gevoelig zijn.

Aanm. van K. Daar deze beweging bijna de allermoeijelijkste voor den helper is, zoo zal men weldoen, hem dezelve zeer dikwijls te doen verrigten aan een Paard, dat zich gewillig laat beslaan.

§ 48.

Wil de helper den voet nederlaten, dan draait hij het bovenlijf op zijne heupen, regts tegen het achterstel van het Paard, laat met de regter hand alleen den voet los, steunt met dezelve, even als te voren, tegen de heupen des Paards, trekt zijn' regter voet onder dien van het Paard weg, plaatst denzelven naast den linker, welke, bij deze gelegenheid, niet van de plaats mag komen, houdt den voet des Paards, even als bij de tweede beweging, nog een' tijd lang met de linkerhand vast, en laat denzelven dan langzamerhand naar beneden.

§ 49.

De, voor het Paard staande, Rijd-meester mag, om elke beleediging te vermijden, hetzelve, zoo lang als de helper den voet opgeligt heeft, en in de hand houdt, niet hard toespreken, of van de

Aanm. van K. Dat het loslaten met dezelfde behoedzaamheid behoort te geschieden, als het aanvatten en opheffen, spreekt van zelf, en is ook reeds voldoende aangewezen.

Aanm. van K. op § 49. Zoodra het Paard tot dien trap van gehoorzaamheid is gebragt, dat het gewillig alle vier voeten laat opbeuren, zoo is het noodig, hetzelve nu aan de laatste oefening te onderwerpen, en deze begint daarmede, dat de smid zelf nu op alle vier hoeven, langzaam en voorzigtig, eerst met een stuk hout, vervolgens met een hamer, slaat, om ook aan deze onaangename schudding en dit gedruisch het

lijn des kaptooms gebruik maken, maar hij moet het altijd veel bezig houden, streelen, met hetzelve bestendig spreken; en het, naar omstandigheden, of prijzen of bestraffen. Over het geheel moet de Rijd-meester, ten einde zijn oogmerk spoedig te bereiken, voornamelijk, wanneer men tracht een bedorven Paard te verbeteren, zijne geheele opmerkzaamheid op hetzelve, den helper, en den hoefsmid gevestigd houden, om alles in eene behoorlijke overeenstemming te brengen. De helper en de hoefsmid zijn daarom slechts als werktuigen te beschouwen, aangezien alle bevelen en herinneringen van den, voor het Paard staanden, Rijd-meester moeten afkomen, en terstond stiptelijk uitgevoerd worden.

Paard te gewennen. Heeft het ook geleerd deze behandeling te verdragen, zoo kan men nu tot het beslag zelf overgaan; doch hierbij moet men altijd volgens de beschrevene handgrepen en met de grootste zachtheid te werk gaan, inzonderheid bij het uitwerken van den voet en het inslaan der nagels.

Deze oefening is intusschen ook eene zaak, waarbij het geheugen in aanmerking komt, en welke, wanneer dezelve niet dikwijls wordt herhaald, spoedig wordt vergeten. Ook kunnen ruwe oppassers, wanneer zij zich bezig houden met de oefening, op eene onbedrevene wijze, te herhalen, alles wederom bederven, wat men reeds had verkregen; derhalve moet het opbeuren der voeten, naar de hier voorgeschrevene wijze, ook nadat het Paard reeds is beslagen geworden, geregeld worden herhaald.

§ 50.

Ieder Paard, zelfs het goedaardigste, dat beslagen zal worden, moet, mijns inziens, niet, zoo als meermalen geschiedt, eenvoudig aan een halstertouw, maar altijd met opgelegden trens, of met een' stang, of, indien mogelijk, ook met een' kaptoom, naar de plaats, waar het beslagen wordt, henen worden geleid. Ook moet er altijd, behalve den helper, die den voet tot het beslaan ophoudt, nog een ander persoon bij de hand zijn, die voor het Paard staat, om niet alleen de teugels in de hand te houden, maar die ook daarop moet letten, dat hetzelve altijd op al de vier voeten loodregt, en op eenen gelijken grond

Slot-aanmerking.

De Schrijver heeft zijne handelwijze, ten einde dezelve tot algemeen nut te doen verstrekken, door den druk openbaar gemaakt. Het zal evenwel altijd, zelfs bij de beste wijze van voorstelling, zeer moeijelijk zijn, eene werktuigelijke verrigting, door beschrijving, duidelijk verstaanbaar te maken. Ziet men evenwel deze behandeling werkdadig uitoefenen, en ziet men het voorname hulpmiddel, namelijk de zachte behandeling van het dier, aan het doel beantwoorden, zoo komt het, vooral den onkundigen, gemakkelijk, bekend, en onbeduidend voor; daar het hem toeschijnt, dat alles slechts op eenen zachten of goedaardigen omgang met det Paard nederkomt. Bij eene nadere beproeving evenwel zal men ondervinden, dat deze handelwijze niet gemakkelijk wordt geleerd, en dat er eene sterke oefening, geduld, en fijn oordeel worden gevorderd, om dezelve met goed gevolg uit te voeren.

staat. Op dezelfde wijze moet hij het ook toespreken, wanneer het onwillig en weêrspannig wordt.

§ 51.

Het is niet zoo zeer noodig, om bij een goedaardig Paard het opnemen van den voet, volgens de opgegevene bewegingen, te volbrengen; echter moet men, wat de hoofdzaken betreft, de, te voren beschrevene, handelwijzen opvolgen, indien men geen gevaar wil loopen, dat het Paard met den tijd ontaarden, of verkeerde gewoonten aannemen zal.

§ 52.

De hoefsmid moet, bij het beslaan, zeer zacht

Wanneer evenwel, vooral onder vreemde handen, de hoofdgebreken, bij deze behandeling, terugkeeren, zoo hebbe men zulks geenszins aan de wijze van oefening te wijten; want even als het best geoefende Paard, en dat het meest volkomen bereden is, door een onbekwamen Ruiter niet alleen bedorven, maar zelfs halstarrig en steegsch kan worden gemaakt, zoo kan, op dezelfde wijze, een Paard, dat, volgens de opgegevene handelwijze, volkomen goed was geoefend en afgerigt, door een slechte behandeling in den stal, gelijk reeds is aangemerkt, wederom voor het hoefbeslag bedorven en ongeschikt gemaakt worden.

Wij willen intusschen besluiten met den wensch, dat de Schrijver ons met de aanwending dezer behandeling, ook ten aanzien der Paarden, welke in de rijddienst zijn bedorven geworden, al is het dan ook slechts door voorbeelden uit den schat zijner ondervinding, moge bekend maken.

werken, en van den hoef niet, zoo als gewoonlijk geschiedt, om spoedig klaar te zijn, op eens veel wegnemen. Hoe dieper de hoefsmid het veegmes in den hoef zet, om groote stukken op eens daarvan weg te nemen, zoo veel te steviger moet de helper de koot omvatten, des te meer kracht moet hij, in het algemeen, aanwenden, opdat hij aan de kracht van den smid weêrstand kan bieden, waardoor niet zelden de Paarden tot buitengewone weêrspannigheid worden aangezet. De nagels mogen niet door te sterke slagen ingedreven, en de voet moet telkens, zoodra het ijzer met twee nagels vastgehecht is, wederom neder gelaten worden. In het vervolg moet men het Paard echter toestaan telkens den voet wederom neder te zetten, zoo dikwijls als een nagel is ingeslagen.

§ 55.

Onnadenkende helpers regelen zich doorgaans naar hunne eigene grootte, met betrekking der hoogte, op welke de voet van het Paard moet gehouden worden, zoo dat de voet van een klein Paard, door een groot man, meestal te hoog wordt opgeligt, Hierdoor ontstaat voor hetzelve eene pijnlijke rekking van de pezen en banden, waardoor dan ook dikwijls weêrspannigheid wordt opgewekt. Men moet zich dus met het opnemen van den voet naar de grootte des Paards regelen.

§ 54.

Is een weêrspannig Paard eens, volgens deze regelen, beslagen, dan moet het, in het begin, dagelijks eenige malen uit den stal worden gebragt, en, volgens de opgegevene wijze, tot het goedwillig opligten van den voet geoefend worden. Deze behandeling zet men, naarmate dat het Paard onwillig was, eenige dagen voort. Men zal dan het genoegen hebben van te zien, dat het kwaadste Paard deszelfs verkeerde gewoonten geheel heeft vergeten, en zich bij elke gelegenheid den voet laat aanraken en opnemen. Mogt zoodanig aldus geoefend Paard eenen anderen oppasser verkrijgen, of verkocht worden, dan moet de nieuwe oppasser vooraf leeren, hoe het, bij het beslaan, moet worden behandeld.

§ 55.

Het is niet raadzaam de eerste proef tot het opnemen van den voet in den stal, op de plaats, alwaar het Paard staat, te ondernemen, daar deze standplaats meestal naauw, en de grond, waarop het staat, niet effen is. Heeft men reeds redenen om te gelooven, dat men met het Paard vertrouwd is, dan kan men het opnemen ook aldaar beproeven; edoch er moet altijd eén Rijd-meester bij den kop staan, totdat het Paard geene

sporen van onwilligheid meer toont, en volkomen gewillig is. Bij gebrek van een Rijd-meester moet de helper zich volgens § 54 van deze onder-afdeeling gedragen.

§ 56.

Het zij mij ten slotte nu nog vergund aan te merken, dat de, hier opgegevene, handelwijzen in derzelver bijzonderheden niets nieuws bevatten, maar dat de geregelde te zamen voeging van alle opgegevene handgrepen, ten aanzien der behandeling van kwade en bedorvene Paarden, bij het hoefbeslag, voorzeker een nieuw, en nog niet bekend, leerstelsel vormt, hetwelk, volgens mijne veeljarige ondervinding, behoorlijk wordende aangewend, de volkomene zekerheid van een gunstig, spoedig, en duurzaam gevolg waarborgt.

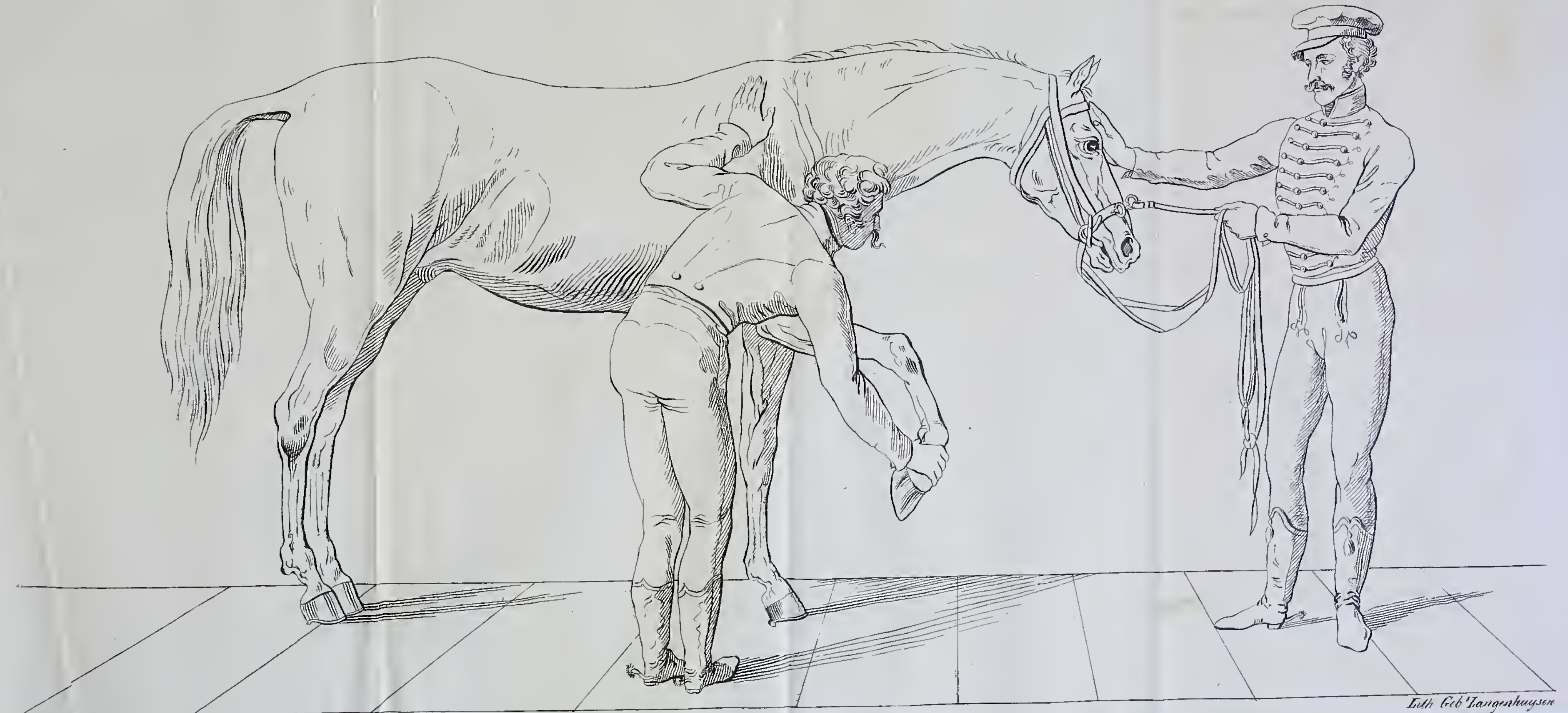
Gegronde waarnemingen, volgens de opgegevene handelwijzen, zullen het bewijs opleveren, dat ieder Paard, van welke soort het ook zijn moge, met uitzondering van wilde en menschenschuwe, jonge, Krijgs-Paarden, die vooraf moeten getemd worden, alsmede van de zoodanige, die den razenden kolder hebben, op het langst, in een uur, vrij en zonder den minsten dwang, kan beslagen worden, en zich vervolgens ook altijd

goedwillig en zonder gevaar daaraan zal onderwerpen.

Welk voordeel nu hieruit voor alle betrekkingen ontstaat, laat ik aan het oordeel van anderen over.

Fig 1.

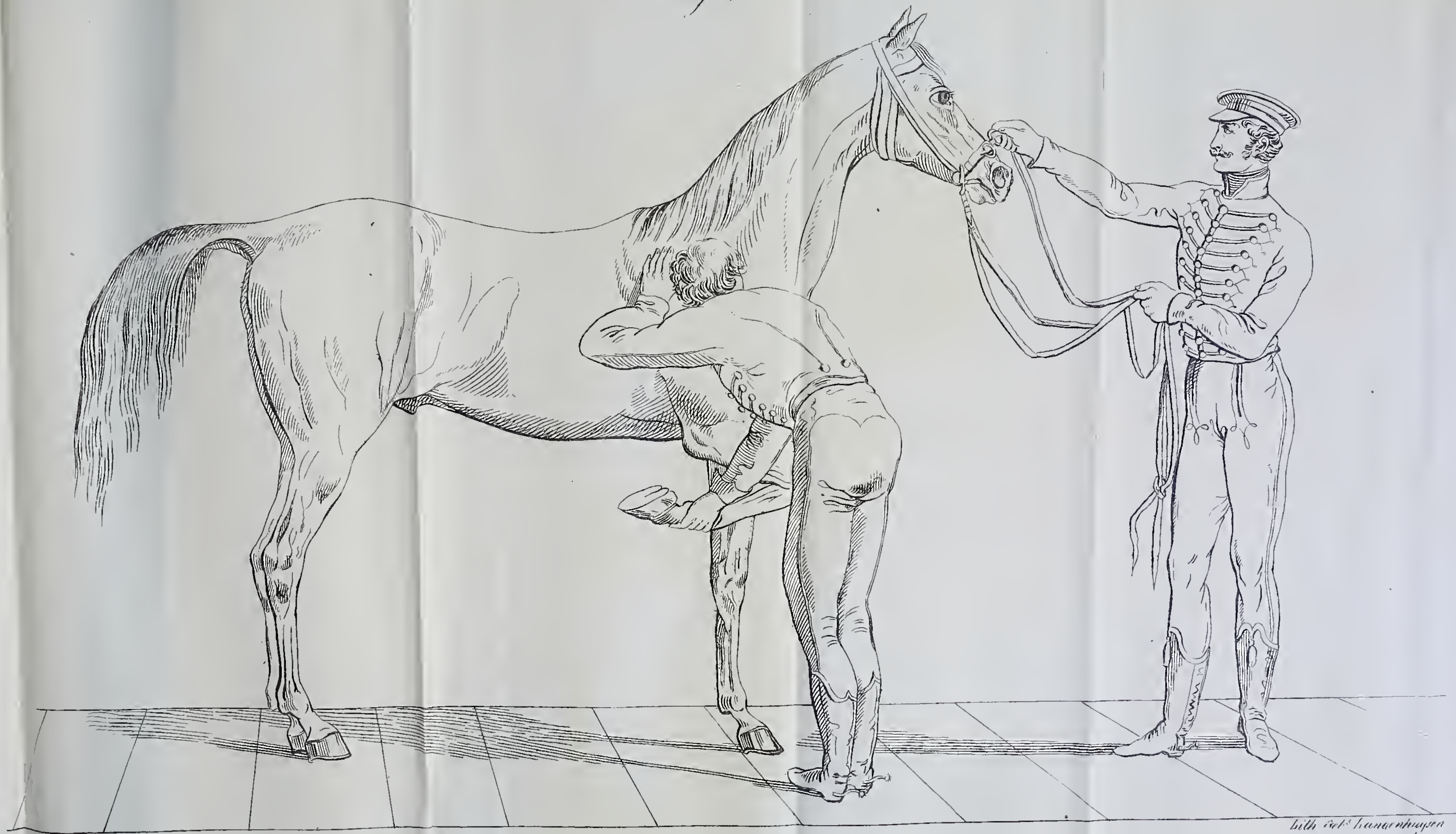

Fig 2
lith Geb.s Lanaenhuysen

Fig. 5

lith Geb. Langenhagen

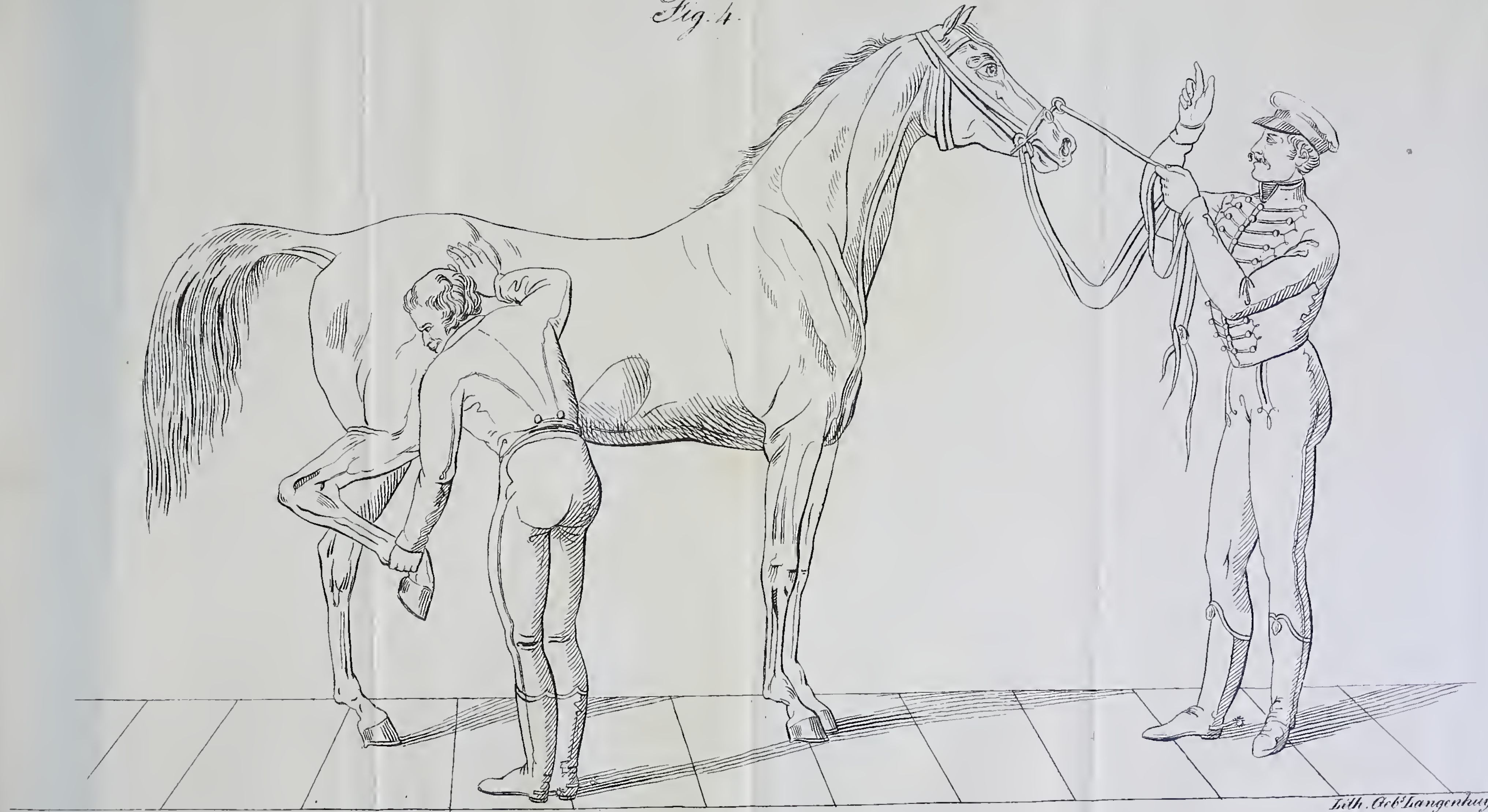
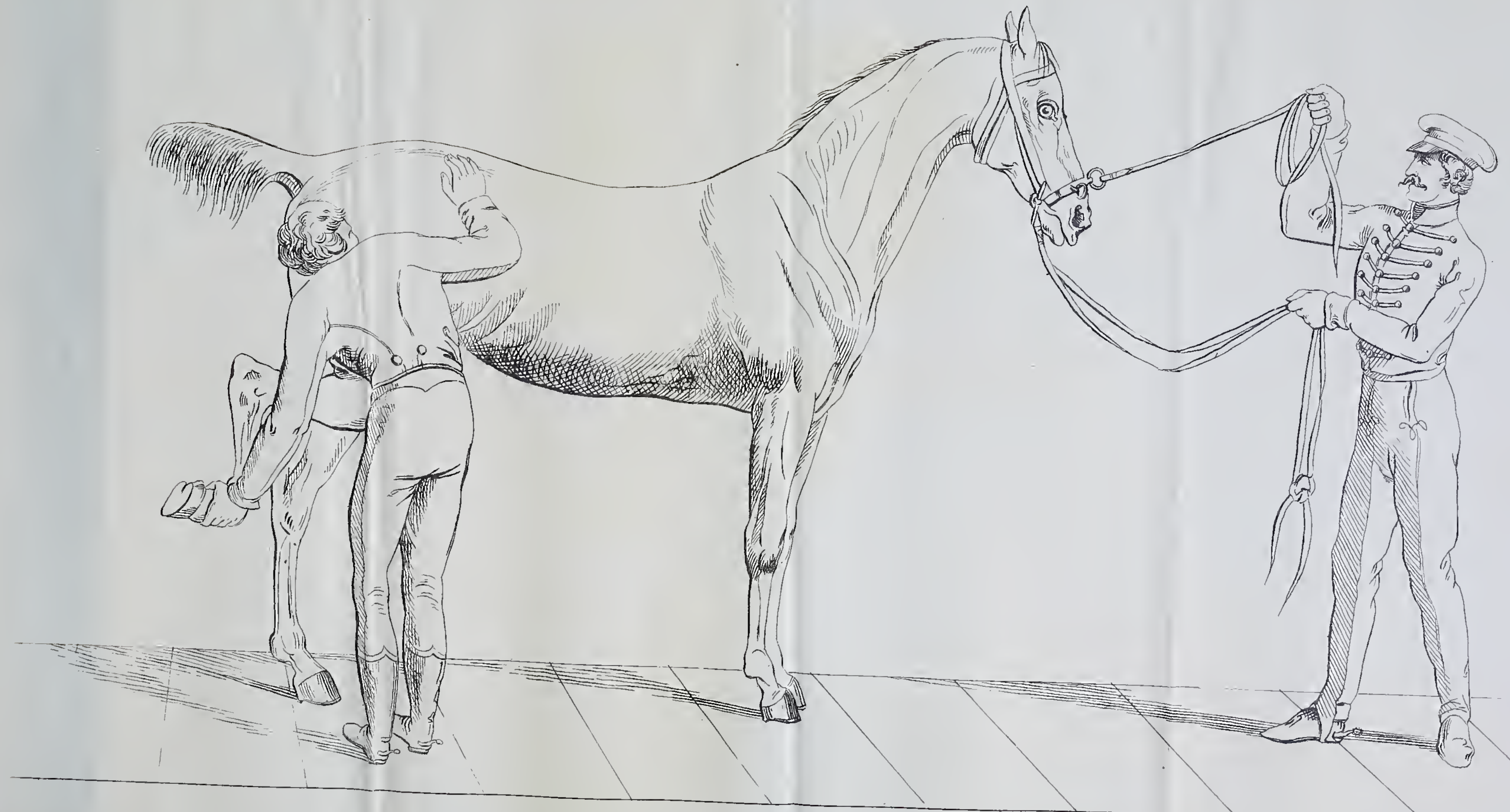

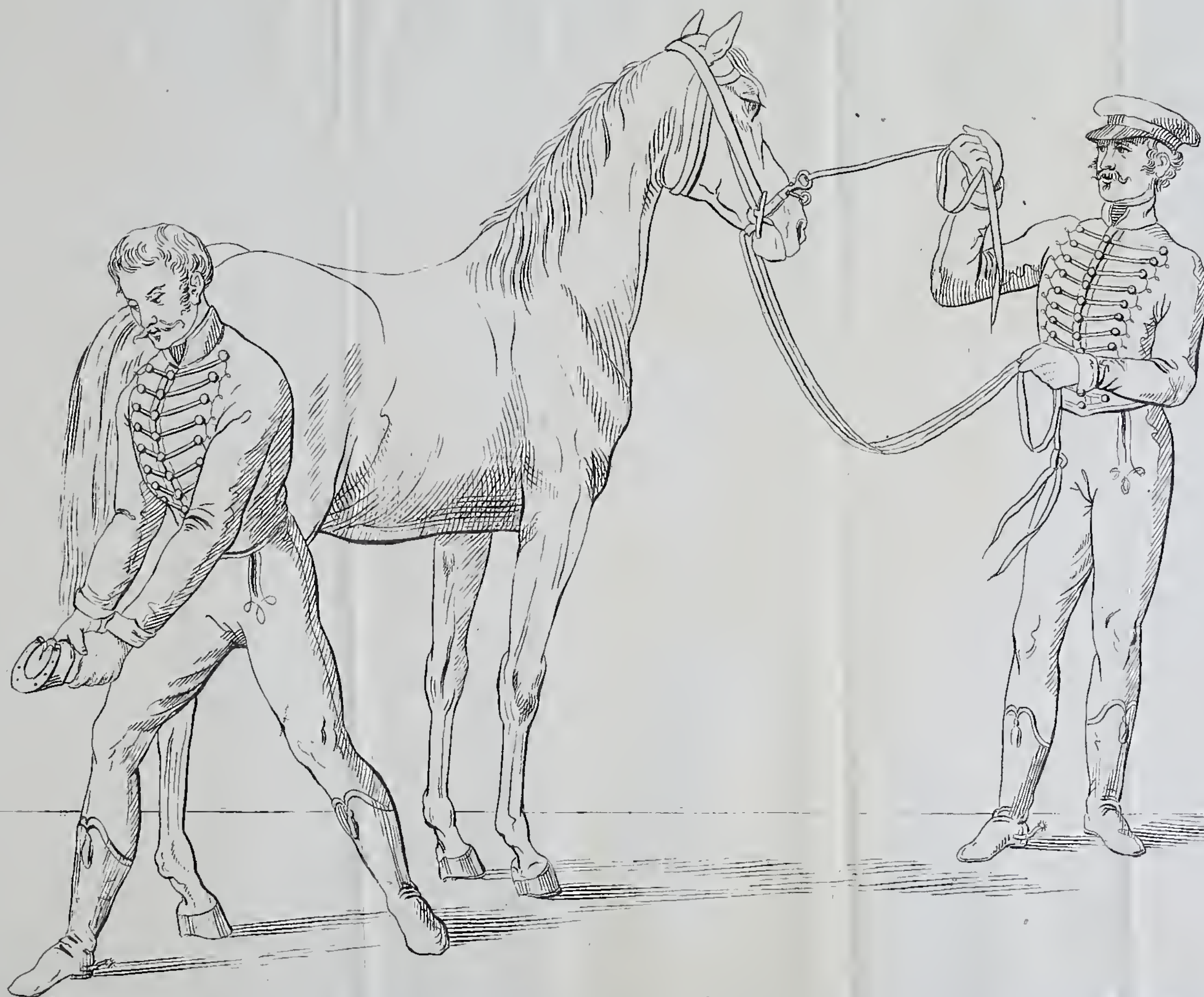
Fig. 4.

Fig. 5.

Lith. Gebr. Langenhagen.

Fig. 6.

Lith Gebs Langenhuysen.

B. Scholten, Fecit
Lith Geb Langenhuysen

